

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 30
50/2015
12. december 2015

Ludovít Štúr

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 0,50 €

MODERNÝ PATRIOTIZMUS
- VEC NÁS VŠETKÝCH!
Strana 4.

RUSKÝ MEDIÁLNY FRONT
JE NA STRANE PUTINA
Strana 5.

PRELOMOVÉ VYDANIE
SLOVENSKÝCH DEJÍN
Strana 6.

TAJOMSTVÁ MOTÍVOV
NA PLATIDLÁCH - III. ČASŤ
Strana 8.

BACÍLEK AKO ŠKRIATOK
ŠARAPATIL V SLOVNÍKU
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Konečne dobrá správa týkajúca sa nášho cestovného ruchu. Počas prvých deviatich mesiacov tohto roka prišlo na Slovensko až 3,3 milióna turistov, čo je o štrnásť percent viac ako v minulom roku. Zároveň je to o jedno percento viac ako v doteraz rekordnom roku 2008. Letný štvrťrok od júla do septembra mali Slovensko v hľadáčkiku cestovatelia zo všetkých kútov sveta. Oddych vo vlastnej krajine si podľa Štatistického úradu SR vybralo takmer sedemstoosemtisíc Slovákov, čo je o osemnásť percent viac ako minulý rok. Vzrástol aj počet návštevníkov zo zahraničia - až o 21,5 percenta. Najpočetnejšiu skupinu dovolenkárov zo zahraničia tvoria už tradične Česi, rastie však aj návštevnosť z iných európskych krajín.

Na Slovensku sa rekreovalo o dvadsaťosem percent viac Maďarov ako minulé leto, počet Poliakov stúpol o sedem percent, Rakúšanov o osemnásť percent a Nemcov o šesťnásť percent. Doterajšiu latku návštevnosti prekročili v lete aj dovolenkári zo západnej Európy, najmä z Veľkej Británie, Talianska, Francúzska či zo Španielska. Záujem o dovolenku na Slovensku sa zvýšil aj u ľudí zo vzdialených krajín. Počet dovolenkárov z USA vzrástol o tridsaťtri percent, z Číny o osemdesiat percent, z Izraela prišlo o päťdesiatšesť percent viac návštevníkov ako v minulom roku. Turisti zostali na Slovensku v priemere 3,2 noci, čo je jednu noc nad predchádzajúcim priemerom.

Zvýšenie počtu návštevníkov Slovenska je podľa generálnej riaditeľky SACR Marty Kučerovej aj odrazom zvýšenej návštevnosti národného portálu cestovného ruchu slovakiatravel. Od začiatku tohto roka do 23. novembra vyhľadávalo na portáli informácie o Slovensku vyše 2,25 milióna návštevníkov, čo predstavuje medziročný nárast o stošesť percent. Mesečne ho navštívili priemerne viac ako dvestoštyritisíc používateľov internetu. Portál je nielen komplexným zdrojom informácií, ale aj veľmi dobrým indikátorom rastúceho záujmu o Slovensko. Nuž teda, len tak ďalej...

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

www.neografia.sk

Ministerstvo kultúry výraznejšie podporilo matičnú vedu Matica slovenská začína voľnejšie dýchať

Martin JAVORSKÝ - Foto: Jozef DINKA

Zriadenie novej matičnej Knižnice slovenskej štátnosti, zmena rozpočtu roku 2015 a východiská rozpočtového roku 2016 boli hlavnými bodmi rokovania ostatného výboru Matice slovenskej (MS), ktorý sa konal 5. decembra v sobotu v Dome Matice slovenskej (MS) v Nitre. Matičiari sa stretli na poslednom rokovaní výboru MS v tomto roku. „Rokovanie považujem za konštruktívne a plodné. Vidno, že Matica sa začína spájať. Konečne sa začína vytrácať vzájomná nevrávnosť medzi vedením ustanovizne a niektorými členmi výboru,“ konštatoval správca MS Maroš SMOLEC.

Voči Matici slovenskej sa začína inak stavať už aj štát. Dôvodom je, že minister kultúry Marek Maďarič odsúhlasil navýšenie dotácie pre MS o dvadsaťtisíc eur - teda na úrovni 1,514 milióna eura. Navýšené prostriedky môžu byť použité výlučne na podporu matičnej vedy. Predstava je zdroje použiť na grantovú schému pre vedecké projekty mimo profesionálnych vedných pracovísk Matice.

ZMENA ROZPOČTU

Zvýšenie výdavkov o päťdesiat tisíc eur - to bola podstata druhej rozpočtovej zmeny v roku 2015, ktorú predložil správca Matice Maroš Smolec. Navýšenie je odrazom reálneho čerpania štátnych a neštátnych zdrojov, zmeny účelovej dotácie z októbra a šetrením. Navýšenie výdavkov je dôsledkom zaplataenia záväzkov Matice od roku 2012 podnes v úhrnnej výške cez dvestotisíc eur, zhodnotením časti budovy, ktorú Matica predala Neografii real, s. r. o., vyčlenením Fondu Dolanovej na založenie Knižnice slovenskej štátnosti a uhradením odstupného pre zamestnancov, ktorí opustili rady Matice v rámci reštrukturalizácie. Matičiari jednohlasne zmenu rozpočtu prijali, čím stanovili definitívne výdavky Matice v tomto roku na úrovni 2,398 milióna eura.

Predseda Matice slovenskej Marián Tkáč následne predložil

Podpredseda Matice M. Gešper zľava, predseda M. Tkáč a podpredseda J. Šimonovič.

Plán práce na rok 2016. Uviedol, že budúci rok Matice sa bude niesť v duchu osláv spomienky na Štefana Hurbana-Vajanského. Čo sa týka rozpočtu na rok 2016, pozitívum je vyššia podpora štátu o dvadsaťtisíc eur na vedu a šetrenie hotovosti za predaj budovy v Priekope. Výdavky by mali oscilovať na úrovni dvoch miliónov eur, čím by sa ďalej

pokračovalo v šetrení. Malé zvýšenie sa však predpokladá na podporu tzv. regionálnej kultúry - činnosť miestnych odborov Matice, ako aj vedy. Ostatné pracoviská by mali mať rozpočty totožné na úrovni roku 2015.

NOVÁ KNIŽNICA

Odčlenením dedičstva J. Dolanovej a aktuálnej podpory predsedu

vlády R. Fica vo výške pätnásťtisíc eur sa vytvoril priestor na zriadenie bádateľskej Knižnice slovenskej štátnosti v bratislavskom sídle Matice slovenskej, ktorá bude kompetenčne spadať do pôsobnosti Slovenského historického ústavu MS. „Knižnicu pripravujeme už mesiac. Nakupujeme knihy súvisiace so slovenskou štátnosťou, zhromažďujeme digitálne dokumenty. Podporu premiéra si nesmierne vážime. Oficiálne by sme chceli knižnicu otvoriť do konca marca budúceho roku,“ uviedol pre SNN riaditeľ SHÚ I. Mrva. „Je to rozvojový krok, je to pozitívna snaha. Konečne Matica začína riešiť aktivity smerujúce k verejnosti,“ dodal predseda M. Tkáč.

ZRIAĐOVATEĽSKÉ LISTINY

Výbor MS tiež schválil nové zriaďovateľské listiny Domov Matice slovenskej (D MS), ktorých účinnosť ešte pred rokom pozastavil dozorný výbor MS. Nové listiny určujú predmet činnosti jednotlivých D MS a zohľadňujú predovšetkým nakladanie majetku v súlade so zákonom 176 o nakladaní majetku verejnoprávnej inštitúcie. Ku každej listine sa pripraví následne aj samostatná zmluva o nakladaní majetku, ako aj smernica, ktorá bude presne špecifikovať činnosť daného D MS vzhľadom na jeho polohu, formu vlastníctva a kultúrno-osvetový zámer.

3 OTÁZKY PRE:

Mareka MAĐARIČA, ministra kultúry Slovenskej republiky

Matica má v rozpočte viac ako po minulé roky

• Štátny rozpočet „na kultúru“ bol na rok 2016 trochu štedrejší ako ten predchádzajúci. Uspokojuje vás výška prostriedkov v rezorte, ktorý vediete?

Schválený rozpočet ministerstva kultúry na rok 2016 prvýkrát prekročil hranicu dvesto miliónov eur, s čím som spokojný. Ide o solídny rozpočet, v aktuálnych číslach bude mať rezort k dispozícii o jedenásť miliónov eur viac v porovnaní s uplynulým rokom. Zvýšenie objemu financií sa bude týkať najmä dvoch kľúčových oblastí - ide o prostriedky určené na novovzniknutý Fond na podporu umenia a potom o prostriedky umožňujúce inštitúciám, ktoré majú na starosti digitalizačné prost-

riedky, ich udržateľnosť aj v ďalších rokoch.

• Ministerstvo kultúry myslí aj na prácu tisícov matičiarov a podporuje ich finančne v rámci možnosti rozpočtu - ako v tomto ohľade vidíte rok 2016?

Na plnenie úloh, zverených Matici slovenskej štátom, dostáva Matica každoročne na základe zmluvy so štátom z rozpočtu účelovú dotáciu. Na rok 2016 bude táto dotácia vyššia o dvadsaťtisíc eur, ktoré sú určené na jej vedeckú činnosť.

• Čo ministerstvo očakáva od zriadenia Fondu na podporu umenia?

Vznik Fondu na podporu umenia predstavuje systémovú zmenu

vo financovaní kultúry, vďaka ktorej sa distribúcia finančných prostriedkov určených na podporu neštátnej kultúry dostáva do rúk samotnej kultúrnej obce. Už v prvom roku fungovania tejto verejnoprávnej inštitúcie príde k navýšeniu finančných prostriedkov na podporu neštátnej kultúry o päťdesiat percent oproti predchádzajúcemu roku, plusom tiež bude jednoduchšia administratíva z pohľadu žiadateľa a vybavenie žiadosti do šesťdesiatich dní (predtým aj päť mesiacov). O prvých grantoch rozhodne fond už začiatkom nového roku.

Zhovárал sa Ivan BROŽÍK
Foto: Maroš M. BANČEJ

V SNN 51 - 52/2015
SI PREČÍTAŤE

■ Príbeh kresliara, komentátora a satirika Andreja MIŠANEKA, dobrého umelca a človeka
■ Ludovít Štúr ako tvorca slovenskej politickej koncepcie a moderného politického národa
■ Matičiarka Jana GARAJOVÁ o súťaži Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko

Záverečný dohovor z Helsínk je neaktuálny, potrebuje zmeny Európa potrebuje iný bezpečnostný systém

Eva ZELENAYOVÁ – MAPKA: Hrozba extrémistických útokov v Európe

Záverečný helsinský akt z roku 1975 o bezpečnosti a spolupráci v Európe je nevyhnutné aktualizovať, taký je odkaz Paneurópskeho centra politických a ekonomických analýz a prognóz (PANAP), ktorého prvé zasadnutie sa uskutočnilo v Bratislave 28. novembra. Jeho vznik podnietila nefunkčnosť bezpečnostnej politiky Európy, zlyhanie jej nástrojov na ochranu svojho obyvateľstva. Podľa spomenutého fóra je Európa umelo rozdelená na dve časti, čo nie je v súlade s jej vlastnými záujmami.

Spomaľuje to rozvoj európskych štátov, nehovoriac o zhoršovaní ich bezpečnostnej situácie. Podľa PANAP-u dianie na medzinárodnej scéne prinúti sadnúť si za jeden stôl také organizácie, akými sú NATO, OBSE, Európsky parlament, Rada Európy, a na strane druhej predstaviteľov Euroázijského zväzu a ostatné krajiny SNS a ODKB.

KONCEPCIA OCHRANY

Koncepcia PANAP-u ráta s novým bezpečnostným mechanizmom, ktorý by mal zahŕňať záujmy všetkých štátov na teritóriu Európy, a samotné štáty by sa mali plnohodnotne podieľať na koncepcii budovania spoločnej celoeurópskej bezpečnosti vo všetkých oblastiach.

cii budovania spoločnej celoeurópskej bezpečnosti vo všetkých oblastiach.

ROKOVALI V BRATISLAVE

Predsedníctvo organizácie tvoria známe tváre politického života v Európe. Na jeho čele sú traja spolupredsední: Ašot Grigorian, prezident Fóra arménskych asociácií Európy, Dominique de Villepin, expremiér Francúzska, a Ján Čarnogurský, expremiér Slovenska. V tíme sú tiež Romano Prodi, bývalý premiér Talianska, či Sergej Jastrzembzky, bývalý poradca prezidenta Putina. Prečo sa miestom prvého zasadnutia organizácie stala Bratislava, pre

SNN Ašot Grigorian povedal: „Slovensko nemôže byť bokom. Musí sa stať vážnym pódium pre alianciu mieru. Bratislava by sa mohla stať mostom medzi Východom a Západom.“

Analytické centrum PANAP spája svet vedy, politiky a biznisu. Transformuje ich výsledky do praxe. S jediným cieľom: vytvorenie spoločnej doktríny bezpečnej Európy. Odmieťa princíp politickej korektnosti, čo sa nevykultuje v nijakých exaktných vedách. V súčasnosti sa Európa pod tlakom migračnej krízy zmietá v chaos. Je paralyzovaná. Ale na zasadnutí v Bratislave zaznelo, že koncepcia chaosu v živote i v politike je nevyhnutná. Chaosu sa netreba báť, treba mu rozumieť, lebo je predpokladom zmien.

A. Grigorian tiež povedal, že treba konať, lebo nevieme, koľko máme času. Nevieme, kedy islamisti zaútočia na Európu. Je potrebné prekonávať množstvo rozdielnych názorov na súčasnú situáciu. Nemci napríklad podľa prítomného nemeckého politológa Alexandra Rahra nechcú Rusov v Sýrii. Ale všetci účast-

ní stretnutia sa zhodli na tom, že bez Ruska nie je možné vojnu v Sýrii skončiť.

AKTUÁLNA HROZBA

Na záverečnom helsinskom akte v roku 1975 sa zhodlo tridsaťtri krajín Európy, USA i Kanada. Ale v súčasnosti je nepoužiteľný. „Európa žiadnu bezpečnosť nemá,“ povedal Grigorian a zdôraznil, „že tretia svetová vojna sa môže začať aj v Európe.“ Preto je podľa neho nevyhnutné modernizovať helsinský akt a s tým začínajú práve v Bratislave. Naše hlavné mesto by sa mohlo stať miestom prijatia novej bezpečnostnej architektúry pre Európu. Lebo, ako povedal Grigorian, „musíme nájsť cesty, ktoré udržia mier v Európe a vo svete aspoň ďalších päťdesiat rokov“.

Že situácia je kritická, svedčí aj informácia, s ktorou Grigorian oboznámil plénum konferencie. Povedal, že každý deň dochádza k zmenám, prichádzajú nové správy. Vo štvrtok 27. novembra dostali informáciu, že Turecko s Azerbajdžanom napadnú Arménsko. Kým pred týždňom by takáto myšlienka bola nepredstaviteľná, o týždeň môže byť realitou.

Zdravotné sestry dávajú výpovede, žiadajú lepšie platy Zdravotníctvo nesmú riadiť finančné skupiny

Ivan BROŽÍK – Foto: SNS

V čase uzávierky tohto vydania Slovenských národných novín podalo vyše tisíc zdravotných sestier a pôrodných asistentiek výpovede. Žiadajú garancie od štátu na stabilnú a primeranú mzdu. O dva mesiace tak pacient na Slovensku môže očakávať veľké problémy, ako by ich už teraz nemal dosť. SNN požiadali o rozhovor MUDr. Štefana ZELNÍKA, podpredsedu SNS a niekdajšieho štátneho tajomníka rezortu.

• **Možno sa ešte stále tváriť, že sa nič nedeje a že zdravotná starostlivosť nie je ohrozená?**

Musím konštatovať, že štátna zdravotná politika zlyháva. Je verejné tajomstvo, že zdravotná starostlivosť, jej dostupnosť, ale aj kvalita sú dlhodobou ohrozené. Nemocnice sa topia v dlhoch (dlh sa pohybuje okolo päťsto miliónov eur), nemajú na zaplatenie liekov, špeciálneho zdravotníckeho materiálu... Chýbajú lieky, očkovačie látky (aj vinou reexportu), lekári odchádzajú do zahraničia. Podľa OECD patrí Slovensko ku

krajinám s takmer najnižším počtom zdravotných sestier na tisíc obyvateľov. Už teraz chýba na Slovensku asi okolo pätnásťtisíc zdravotných sestier.

• **Do akej miery sú zdravotné sestry a stredný odborný zdravotnícky personál nevyhnutnosťou, aby zdravotná starostlivosť poskytovala občanom zo zákona to, čo má?**

Zdravotníctvo by malo fungovať na spolupráci a odovzdávaní skúseností, a nie na trhovom mechanizme. Pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti

sú potrebné všetky kategórie zamestnancov – od sanitárov, zdravotníckych asistentov, zdravotných sestier, laborantov, rehabilitačných pracovníkov, lekárov a ďalších zdravotníckych aj nezdravotníckych pracovníkov. Tento celok by mal fungovať ako zladený orchester.

• **Aké systémové riešenie by súčasnú krízu mohlo zvládnuť?**

Štátu zdravotnú politiku nemôžu robiť finančné skupiny, ktoré systém vyciavajú. Ak štát zákonom nariadil, že každý z nás

musí platiť povinné zdravotné odvody, ten istý štát sa musí postarať o to, aby tieto peniaze boli vynaložené na cieľ, na ktorý boli vybrané, a to na zdravotnú starostlivosť. Musíme skončiť s neefektívnym hospodárením v niektorých zdravotníckych zariadeniach. Zdravotníctvo musíme odpolitizovať. Navrhujem, aby povinné zdravotné odvody spravovala jedna zdravotná poisťovňa ako verejnoprávna inštitúcia, kde v správnej a dozornej rade vo väčšine budú zastúpení poskytovatelia zdravotnej starostlivosti, jednotlivé komory lekárov, sestier, odbory, ale aj občania. Musíme sa vrátiť k rajonizácii. Praktický lekár musí vedieť, ktorých má spádových odborných lekárov, a nie poslať pacienta naverímboha – je slobodná voľba – nájdite si... Zdravotníctvo zápasí s mnohými problémami, ktoré treba vyriešiť. To sa dá, len ak v ňom o tom budú rozhodovať ľudia so znalosťou danej problematiky.

MUDr. Štefan ZELNÍK.

VŠIMLI SME SI

Mince v premenách času. To je názov aktuálnej expozície v Mincovní v Kremnici. Určite stojí za to ju navštíviť, dokonca má svoje výročie. Sedemnásteho novembra 1328 ju založil kráľ Karol I. tak, že povýšil mesto Kremnica z osady na mesto a udelil mu privilégium na prevádzku mincovne.

Mince v premenách času

Ak má niekto z čitateľov cestu okolo Kremnice, naozaj môže na chvíľu zastaviť symbolicky svoj uponáhľaný čas a venovať sa trochu najnovšej a mimoriadne pútavej výstave v raziarni. Raziareň mincí vznikla pri generálnej prestavbe mincovne v rokoch 1881 – 1889 a stala sa súčasťou súboru budov pochádzajúcich z polovice 15. storočia. Ide o unikátne zachovaný priestor s časťou historického zariadenia.

Od roku 1892, po zavedení rakúsko-uhorskej meny, bola zariadená raziacimi strojmi typu Uhlhorn, ktoré dodal ich vynálezca a výrobca Diederich Uhlhorn z nemeckého Grewenbrechu. Celé zariadenie poháňal prostredníctvom doteraz zachovanej transmisie parný stroj.

V roku 2006 pripravila Mincovňa v priestoroch starej raziarne mincovnú expozíciu mincovnej techniky. Do jej voľných priestorov pribudli stroje, ktoré charakterizujú jednotlivé etapy technologického postupu výroby mincí. Jeden z historicky najzaujímavejších priestorov mincovne – stará raziareň – sa stal súčasťou prehliadkovej turistickej trasy kremnickej mincovne.

Priestory novej raziarne, ktoré patria medzi najdôležitejšiu časť mincovne, sú od jesene 2008 sprístupnené verejnosti ako súčasť expozície mincovníctva. Navštevníci tak majú možnosť vidieť raziace stroje pri práci. Zaujímavá expozícia je otvorená pondelok až piatok. Začiatky prehliadok sú o 9. h, 11. h a 12.30 h.

(ib)

Foto: Emil SEMANCO

Snem Slovenskej národnej strany oddelil prekonané od prítomnosti Stavajú na stabilite programu a základne

Slovenská národná strana vyslala svojim voličom a sympatizantom poslednú novembrovú sobotu niekoľko jasných a zrozumiteľných posolstiev. Má ambíciu hrdo a čestne rozvíjať a ďalej zveľaďovať značku najstaršieho politického subjektu na Slovensku.

Slovenská národná strana má za sebou svetlé aj tienisté stránky, ale už tri roky píše novú históriu. Nechce pôsobiť či už s niekým, alebo proti niekomu – chce hľadať hodnotové prieniky tak, aby štátu vládli odborníci a konali na prospech ľudí. Povedal to predseda SNS Andrej Danko na XXI. sneme Slovenskej národnej strany.

ÚČASŤ V PARLAMENTE

Snem sa venoval volebnému programu pred nadchádzajúcimi voľbami do Národnej rady Slovenskej republiky v marci 2016. „Za Boží dar budeme považovať čokoľvek, čo SNS dostane do takých čísel, ktoré ju posunú do parlamentu. Nejde nám o ministerstvá ani o spájanie sa v mene moci. Chceme v zákonodarnom zbore pôsobiť v prospech občanov a bojovať za ľudí,“ povedal predseda Slovenskej národnej strany A. Danko. Dodal, že volebný výsledok nad päť percent bude považovať za veľký signál, ako nakladať s dôverou ľudí.

Kandidátna listina do parlamentných volieb bude prísne stranická. Kandidujú len členovia SNS. Lídrom je predseda strany. V prvej šestke sú tiež všetci podpredsedovia, ako aj nová podpredsedníčka SNS Eva Smolíková. „Všetci kandidáti sú ľudia do kolektívu, a nie exhibicio-

Andrej DANKO na sneme.

nisti, lebo najdôležitejšie je do parlamentu dostať ľudí lojálnych k ideám a myšlienkam. Je choré, aby tam prišlo určité zoskupenie a o pol roka si tam niekto rozťahne transparent a bude robiť tlačové besedy už za inú stranu,“ povedal predseda SNS s tým, že do parlamentu strana nominuje ľudí, ktorí budú držať spolu.

SILA ŠTÁTU

Prvý podpredseda SNS Jaroslav Paška v krátkosti predstavil hlavné témy volebného programu, ktorý vychádza z Programových téz prijatých v Košiciach 6. júna 2015. Základnou myšlienkou, ktorej sú okruhy podriadené, je, aby sa Slovensko stalo silným štátom.

Predseda SNS A. Danko sa za prítomných poďakoval mužskému speváckemu zboru Lidovec zo Solčian, ktorý nielenže zaspieval slovenskú národnú hymnu a hymnu SNS Hej, Slováci!, ale navyše daroval interpretačné práva na pieseň s textom Samuela Tomášika Slovenskej národnej strane. Súbor Lidovec pieseň Hej, Slováci! aj nahral, takže odtiaľ sa na akciách SNS bude hrať verzia piesne v podaní solčianskeho zboru.

Ján ČERNÝ

Načo je volebná kaucia

Eva ZELENAYOVÁ

Tri mesiace pred parlamentnými voľbami sú mediálne výstupy bezfarebné. Nič prekvapujúce sa neočakáva, strany už majú vyarendované počty poslancov, veď globálny predátor má všetko pod kontrolou. A možno nie. Voľby sú zatiaľ jediným demokratickým spôsobom, ako dosiahnuť zmenu politiky. Pravda, nenadarmo sa hovorí, kto sa chce biť, palicu si nájde. A takou volebnou palicou býva volebný zákon.

Po vzniku štátu sme na voľby do zastupiteľského orgánu mali tri volebné obvody. Od roku 1998 jeden. Bolo že to vtedy kriku a jeho ozvena, až do zániku HZDS, sa používala ako nástroj volebného boja. Oponenti poukazovali na nedemokratickosť zákona, lebo o. i. vraj bránil menším stranám vstúpiť do parlamentu. No za takmer dve desaťročia nijaká politická garnitúra ho v tomto smere nezmenila. Aj v roku 2016

budeme mať jeden volebný obvod. Čo výrazne zasiahlo do politickej súťaže, je novela volebného zákona, ktorou sa zo zákona ukladá povinnosť kandidujúcim politickým stranám a koalíciám zložiť kauciu. S touto zmenou zákona prišla Dzurindova vláda a v stanovisku pre Ústavný súd SR potvrdila úmysel obmedziť triedenie politických síl. Zákon vrátil do parlamentu vtedajší prezident Rudolf Schuster a navrhol parlamentu pri opätovnom rokovaní o zákone prijať zmeny, ktorými by sa zrušila povinnosť pre politické strany zložiť kauciu. Išlo o päťstotisíc korún, čo v súčasnosti predstavuje sedemnástisíc eur. Prezident argumentoval tým, že každá zákonná úprava volebného zákona musí umožňovať a ochraňovať slobodnú súťaž politických síl. „Tomuto pozitívnemu záväzku, podľa môjho názoru, nezodpovedá ustanovenie

kaucie v schválenom zákone,“ uviedol prezident vo svojom rozhodnutí pre NR SR.

Schuster svoje rozhodnutie zdôvodnil takto: „Zavedením volebnej kaucie v paragrafe 18 ods. 4 písm. b) schváleného zákona sa

KOMENTÁR

„menším“ politickým stranám a politickým hnutiam znemožňuje cez finančné nástroje (volebná kaucia päťstotisíc korún), aby sa zúčastnili volieb, ktoré sú rozhodujúcou súťažou politických síl. Volebná kaucia zvýhodňuje „silné“ politické subjekty. Volebná kaucia obmedzuje slobodnú súťaž politických síl ešte predtým, ako sa táto súťaž začala a ako boli zistené výsledky hlasovania.“ A pripomenul, že „volebná kaucia sa nevyužíva ani v iných európskych krajinách, v ktorých sa

uplatňuje volebný systém pomerneho zastúpenia.“

Je pozoruhodné, že kým za zmenu volebného zákona, ktorým sa na Slovensku ustanovil jeden volebný obvod, Mečiarovu vládu napádali nielen domáci politici, ale aj široké medzinárodné spoločenstvo, tak voči volebnej kauzii Dzurindovej vlády, ktorou výrazne vstúpila do ústavných práv občanov, sa neozvala nijaká ľudsko-právna organizácia. Ani v správe amerického kongresu o dodržiavaní ľudských práv za rok 2010 v Slovenskej republike nebola zmienka o kauzii obmedzujúcej prístup k voleným funkciám. Naopak, o voľbách v tom roku, keď vládu zostavovala Ivetta Radičová, sa v správe konštatovalo, že „12. júna občania v slobodných a spravodlivých voľbách zvolili šesť strán do NR SR“. A ďalej, že „politické strany fungovali bez obmedzení alebo zasahovania zvonka“. Správa si všimla, že „politická strana musí vo voľbách získať aspoň päť percent hlasov, aby sa dostala do NR SR“, ale obmedzujúcu kauciu prehliadla.

Je evidentné, že volebná kaucia mala zabrániť menším stranám vstúpiť do volebného zápasu a istým spôsobom odobrať hlasy tzv. veľkým stranám. Ak sa ani po

takmer dvanástich rokoch od platnosti zákona na tomto diskriminačnom opatrení nič nezmenilo, znamená to, že zákon vyhovuje všetkým veľkým politickým stranám, bez rozdielu ich hodnotového ukotvenia. Navyše, nevyhnutnosť zohnať peniaze na zloženie volebnej kaucie núti strany bez finančného krytia stať sa vazalom svojich sponzorov.

Generálny prokurátor SR podal v decembri 2007 návrh, aby Ústavný súd SR posúdil, či je volebná kaucia v súlade s ústavou. Nález ústavného súdu síce konštatoval, že kaucia predstavuje zásah do výkonu volebného práva chráneného ústavou, ale ústavnú požiadavku nemožno chápať absolútne.

Dzurindovej vláde nestačilo päťpercentné obmedzujúce kvórum pre politické strany na vstup do parlamentu. Siahol na účinnejšiu prekážku – na peniaze. Ústava v čl. 31 hovorí, že „zákonná úprava všetkých politických práv a slobôd a jej výklad a používanie musia umožňovať a ochraňovať slobodnú súťaž politických síl v demokratickej spoločnosti“. A čo sú potom kaucie?

Zárodok politicko-ekonomickej oligarchizácie verejného života na Slovensku.

Veľký brat nás potrebuje

Ivan BROŽÍK

S pohoršením a takmer so zdesením možno konštatovať, že svojím spôsobom s najväčšou pravdepodobnosťou Európska únia „obchodovala“ napríklad s osobnými údajmi obyvateľov členských krajín. Zasiahol síce súdny dvor Európskej únie, ale až na podnet občana Rakúska – M. Schremsa. U nás, zdá sa, napriek tomu, že už niekoľko rokov sa venujeme celej „vede“ o ochrane osobných údajov, ani špecializovanému úradu, práve na to určenému, nič neprekážalo.

Ide o existenciu tichej dohody s názvom Safe Harbour. V preklade „bezpečný prístav“. Je to však, presnejšie, ešte donedávna bol, záväzný právny dokument o zdieľaní osobných údajov medzi USA a EÚ. Umožňoval americkým spoločnostiam prístup k údajom občanov EÚ, napriek tomu,

že americká legislatíva o zbieraní a uchovávaní dát je laxnejšia ako tá v EÚ. Americké firmy mali – a ktovie, či ešte stále nemajú – možnosť sa na dobrovoľnej báze pridať k schéme „bezpečný prístav“. Už ona sama od nich žiada isté dodatočné záruky na

POZNÁMKA

prechovávanie dát podľa európskeho štandardu, neexistujú však kontrolné mechanizmy na to, ako skontrolovať, či sa tak skutočne aj stalo. Touto dohodou sa riadia najväčšie spoločnosti z oblasti IT, povedzme Google, Amazon, Facebook, Microsoft...

Rozhodnutie Európskeho súdu tak vlastne potvrdilo, že Európska komisia spolu s parlamentnou väčšinou v Európskom parlamente, tvorenou koalíciou Európskych socialistov (zo Slovenska SMER-SD) a Európskej

ľudovej strany (zo Slovenska KDH, SDKÚ, Most – Híd a SMK), po dlhých rokoch sprístupňovali USA informácie o aktivitách občanov Únie, ako aj ich osobné údaje v rozpore s právom EÚ.

Úsilie Európskej komisie utlať toto škandalózne konanie podhodnotením mierne modifikovanej verzie dohody Safe Harbour 2, však logicky naráža na odmietavý postoj USA, aj kritiku technologických spoločností.

Americká strana podľa dostupných údajov asi pred mesiacom Bruselu avizovala, že sa „v prípadoch verejného záujmu, národnej bezpečnosti a pri vynucovaní svojho práva nemajú prečo prispôbovať právu EÚ či rozsudkom jej súdneho dvora“. Americká administratíva odmietla predstavu, že by sa tamojšie zákony o sledovaní mali kvôli „ľudským právam“ z EÚ meniť.

Zostáva teda otázka, do akej miery si obyvatelia Európskej únie nechajú narábať so svojimi osobnými údajmi. A či európske právo v ochrane osobných údajov nemá práve túto ochranu garantovať, a nie akosi „rozvoľňovať“ pre potreby USA a tamojších finančných gigantov. Je na mieste aj otázka, či Únia má rovnaký prístup k citlivým údajom o občanoch USA.

Vrcholom arogancie je vzdor veľkých amerických spoločností z oblasti informačných technológií, ktoré tvrdia, že „ustanovenia nového všeobecného nariadenia o ochrane údajov občanov Európskej únie môžu byť vážnou prekážkou ich biznisu“, najmä v nadväznosti „na možné zavedenie pokút“ za zlú ochranu osobných údajov!

Čo sa však deje na strane Európskej únie? Respektíve, koná nejako v záujme ochrany svojich občanov? A prečo sa o tejto téme ani u nás na Slovensku verejne nehovorí? Nedá sa povedať, že hlavný problém týchto dní – utečenecká kríza – je zásterka. Ale pod túto tému možno skryť naozaj všetko a na dostatočne dlhý čas. Kým to „veľký brat“ potrebuje.

SPOZA OPONY

Slovensko prišlo o svojich štyroch generálov a ani nevie kedy a ako. Konkrétne o Jurecha, Viesta, Goliana a Malára. Každý z nich má za sebou viac ako pozoruhodný osud. Splytuje sa dnes niekto na osudy ich rodín, ich blízkych, žien, detí? Slovenské dejiny treba nielen zaľudňovať, ale aj poľudšťovať.

Predstavte si sychravý studený daždivý novembrový deň 2015. Niekoľko civilov a niekoľko mužov v uniformách vysokých dôstojníkov stojú bez daždníkov a presypávajú hrste zeme. Medzi nimi sa vynímajú traja. Traja, ktorí sa nevedia ubrániť slzám. Dvaja z nich majú výše sedemdesiat, jeden výše osemdesiat. Prišli z troch štátov. Toto miesto ich spája spomienkou na ich otcov. Sú to synovia troch slovenských generálov. Po prvý raz sú na mieste, kde zahynuli ich otcovia drastickým spôsobom v roku 1945, krátko predtým ako fašistický nemecký koncentračný tábor vo Flossenbürgu v Hornom Falcku

oslobodili jednotky americkej armády.

Bol to nielen jeden z najstarších esesáckych táborov, zriadili ho v roku 1938, ale aj najkrvavejší. Masovo sa tu

Prečo hovoríme o generáloch

Dušan KERNÝ

popravovalo, v posledných mesiacoch vojny tu postavili šesť nových šibeníc, vykonali viac ako tisícpäťsto popráv. Popravovali aj spojeneckých dôstojníkov. Bolo to nemilosrdné. Odsúdených na smrť niekoľko dní pred popravou držali v studenom bunkri nahých, aby obeť čo najväčšie ponižili a zbavili ľudskej dôstojnosti...

Muži tu zastali v hustom daždi bez daždníkov, pred očami sa im vynorili obrazy ponižovaných otcov. Pripomínali si ich celý doterajší život. Jeden aj v Kanade, druhý žil

najprv v západnom, potom v Nemecku, tretí v Prahe. Ich osudy poznačili osudy ich otcov. Matka toho, čo prišiel z Prahy, sa dočkala uznania až v roku 1968. Vtedy jej, hrdej

kých síl sa vrátil na Slovensko až po roku 1989. Svojho otca naposledy videl na trenčianskej železničnej stanici, keď veľí vojskám, ktoré napokon došli až do predhorí Kaukazu,

rovno pod najvyššiu horu Európy Elbrus. Na tej stanici sa malý chlapec lúčil s otcom plným energie, otcom, ktorý mu dával ochutnávať vojenskú kašu z poľnej kuchyne. Na jej chuť nikdy nezabudne. Nikdy nezabudne na ten obraz otca pri vojenskom vlaku, ktorý tiahol, obrazne povedané, z Trenčína až hlboko pod Kaukaz, ďaleko za Rostov. Pred dvomi rokmi tam bol vzdať hold tamojším padlým slovenským vojakom na cintorínoch, ktoré sa doteraz zachovali. Ruské úrady vyšli organizácii slovenských dôstojníkov vo výslužbe

– príslušníkom legendárneho Klubu generálov, v ústrety. Tí, čo poznajú príbeh jeho otca, dobre vedia, že v dramaturgii divadla iného národa by to už bola strhujúca dráma.

Teraz stál v uniforme vo Flossenbürgu. Spolu s ostatnými vzdáva hold všetkým obetiam tohto koncentračného tábora, boli ich desaťtisíce. Ale bol tam preto, aby vzdal hold aj svojmu otcovi, o ktorom sa – práve tak ako o ostatných slovenských generáloch – stále presne nevie, kde zahynuli. Tu v krvovú presiaknutej zemi, kde nestačilo ani esesácke krematórium, končí sa posledná stopa dodnes otvoreného príbehu. Historici musia vynakladať ešte teraz námahu, aby ukázali, že generáli nemohli po vojne skončiť v sovietskych pazúroch, keďže tábor oslobodili Američania, a niet nijakých dokumentov síce ani o poprave, ale ani o tom, že by ich vydali sovietskym orgánom.

Nie je to len príbeh tých troch mužov, ktorí po prvý zraz stáli nad hrobmi, ktorých niet. Je to živý príbeh slovenských osudov. Našich osudov.

SEBAOBRAHA

Konferencia OSN o klíme sa v Paríži začala posledným novembrovým deň. Jej cieľom bolo obmedziť globálne otepľovanie planéty. Každá zo sto deväťdesiatich šiestich krajín mala predložiť vlastný plán na znížovanie emisií skleníkových plynov. EÚ ako celok chce trebárs do roku 2030 zredukovať skleníkové plyny o štyridsať percent oproti roku 1990. Dvadsať prvá klimatická konferencia bola jednou z najväčších akcií tohto druhu v histórii. Stretlo sa na nej až päťdesiat tisíc pozvaných účastníkov.

Posledná šanca

Nemáme planétu B, bolo najvýstižnejším heslom klimatickej konferencie v Paríži, kam sa upierali veľké nádeje pre udržateľnú budúcnosť planéty Zem. „Aké budú vaše pocity, keď budete sledovať vyhynutie živočíšnych druhov jedného po druhom ako v domino efekte, keď pestovanie plodín zlyháva a vaše domoviny zaplavujú vlny utečencov, ktorí utekajú z pobrežných miest pred stúpajúcim morom a prosia o prístrešie a jedlo?“ Tento apokalyptický výjav straší v článku Bena Brumfielda z americkej spravodajskej televízie CNN.

„V stávke je viac, ako bolo kedýkoľvek predtým,“ píše Mark Hertsgaard na portáli The Nation. „Keď rok 2015 bol najteplejším rokom v histórii meraní, fakt, že globálne otepľovanie sa stupňuje a ohrozuje život na planéte musí byť jasný každému.“ Práve v tomto čase sa však podľa neho deje aj niečo povzbudivé: „V politickej špičke panuje bezprecedentná zhoda, že situácia je naozaj vážna a musia byť prijaté zmysluplné opatrenia, ak nechceme, aby naše deti zdedili pekló na zemi.“

„Sme na pokraji samovraždy,“ povedal pápež František a dodal: „Som presvedčený, že väčšina účastníkov konferencie si to uvedomuje a bude podľa toho konať.“ Prezident USA Barack Obama prepoil vážnosť konferencie s odkazom pre teroristov: „Čo môže byť väčším odmietnutím tých, ktorí sa snažia zničiť náš svet, než demonštrácia nášho najlepšieho úsilia zachrániť ho?“ Vyjadril sa aj šéf OSN Pan Ki-mun. „Ešte nikdy sme nečelili takejto skúške. Ale ešte nikdy sme ani nemali takú veľkú príležitosť.“

Čo si teda môžeme vziať z pekných slov svetových lídrov? Na portáli BBC odpovedá Matt McGrath. „Je tu isté pozitívne znamenie, líder po lídrovi spieva tú istú pieseň – zmena klímy je takou veľkou výzvou, že ju môže vyriešiť len spolupráca na globálnej úrovni.“ Skrátka, politici sa opäť dohodli, že sa dohodnú, ale praktické výsledky opäť nevidno. Tak to bolo aj po predchádzajúcich konferenciách.

Za globálne otepľovanie je podstatnou mierou zodpovedný človek najmä spaľovaním fosilných palív. K často spomínaným následkom globálneho otepľovania patrí topenie ľadovcov a s ním spojený rast hladiny oceánov, ktorý môže ohroziť nízko položené prímorské oblasti a do roku 2100 by sa mohol dotknúť životov až dvestoosemdesiat miliónov ľudí. Častejší výskyt extrémnych poveternostných javov, ako sú záplavy, veľké hurikány, hurikány a zmeny počasia, môžu vinou neúrody uvrhnúť do chudoby ďalších sto miliónov ľudí. Vedci tiež varujú pred možnosťou väčšieho rozšírenia malárie a ďalších chorôb, čo by mohlo postihnúť až dvesto miliónov ľudí.

Robert LANDIS

Riaditeľ Strediska národnostných vzťahov o zákonnej náplni pracoviska Moderný patriotizmus – vec všetkých

Zhováral sa Viliam KOMORA – Foto: archív MS

Medzi vedecké pracoviská Matice slovenskej patrí aj Stredisko národnostných vzťahov. Jeho špecifikum spočíva vo výskume a v dokumentovaní vzťahov medzi slovenským národom a národnostnými menšinami v SR, ale slúži aj na konzultovanie tejto problematiky so zainteresovanými subjektmi. Na aktuálne problémy v oblasti činnosti SNV MS sme sa opýtali jeho riaditeľa doc. Pavla PARENÍČKA.

• SNV má v porovnaní s ostatnými vedeckými pracoviskami MS určité odlišnosti. Tou najmarkantnejšou je zameranie sa, okrem Slovákov, aj na národnostné menšiny?

SNV síce má niektoré odlišnosti oproti iným pracoviskám vo Vednom ústredí MS, ale aj viacero spoločných črt s nimi. Jeho úlohy vyplývajú zo zákona, stanov a z programu MS na roky 2013 – 2017. K týmto úlohám patrí upevňovanie vlastenectva, resp. moderného patriotizmu, participovanie na rozvoji celoštátnej a regionálnej kultúry, vydávanie odborných diel a tvorba publicistických príspevkov. SNV s ostatnými ústavmi MS čiastočne spájajú i niektoré úlohy v oblasti slovakistického výskumu, zvlášť historického, vzhľadom na univerzálnosť axiómy minulosť – prítomnosť – budúcnosť. Špecifiká SNV tkvejú v systematickom zvyšovaní národného povedomia a ochrany Slovákov na jazykovo zmiešaných územiach, no tiež v posilňovaní vzťahov kultúr občanov hlásiacich sa k národnostným menšinám a etnickým skupinám, ako aj v spolupráci so štátnymi orgánmi a s orgánmi územnej i miestnej samosprávy v procese rozvoja kultúry a spoločenského života v SR.

• Práve to môže byť veľmi citlivá oblasť, keďže národnostné či jazykové napätie na niektorých miestach u nás pretrvávajú.

Ide skutočne o mimoriadne citlivú oblasť, lebo tieto vzťahy a spolužitie majoritného národa a národnostných menšín či etnických skupín na Slovensku majú za sebou neraz dramatickú minulosť, ktorej reziduálne, negatívne prejavy ako nacionalizmus, šovinizmus a irendentizmus pretrvávajú až do súčasnosti, ako to naozaj potvrdzujú i nedávne udalosti

Pavol PARENÍČKA sprevádza Václava KLAUSA pri návšteve Matice slovenskej v Martine.

v Štúrove v súvislosti s kladením základného kameňa pomníka L. Štúra. Napriek tomu SNV, podobne ako celá MS, preferuje model pozitívnej spolupráce Slovákov a príslušníkov národnostných menšín, ich pokojné spolunažívanie a porozumenie, vzájomné rešpektovanie a tolerovanie sa, čím sa usiluje napomáhať upevňovanie idey slovenskej štátnosti a moderného patriotizmu. Do agendy SNV však patrí aj sledovanie dodržiavania platných zákonov, používania štátnej symboliky a jazyka, čím sa usiluje o ochranu identity slovenskej kultúry a duchovného života majoritného národa najmä na jazykovo zmiešaných územiach.

• Pravidelným podujatím vášho pracoviska sú odborné konferencie...

S iniciatívou organizovať periodicky vedecké podujatia s problematikou národnostných vzťahov

prišiel predseda MS, a tak 14. júna 2013 sa uskutočnila prvá a 28. mája 2014 druhá konferencia vo Filakove, tretia sa konala 29. septembra 2015 v Lučenci. Na týchto podujatiach sa prezentovalo množstvo odborníkov i matičných funkcionárov, zaoberajúcich sa rozličnými aspektmi národnostnej otázky v oblasti právnej, kulturologickej, politologickej, historickej, ekonomickej, náboženskej, školskej a iných (M. Gešper, J. Chovanec, V. Jablonický, V. Komora, P. Mulík, V. Oberhauser, M. Tkáč, M. Vyšná a iní). Súčasne sa na týchto fórach prijali vyhlásenia a komuniké s odporúčaniami pre štátne orgány a orgány miestnej samosprávy na zlepšenie kvality života vo všetkých relevantných oblastiach na národnostne zmiešaných územiach, vydali sa zborníky.

• Stanovy MS určujú spoluprácu SNV aj s matičnými oblast-

nými strediskami na jazykovo zmiešanom území...

SNV MS má detašované pracovisko v Štúrove. Čo sa týka oblastných stredísk a MO MS, pracovníci SNV sa zúčastňujú na poradách riaditeľov Domov MS, čo zaručuje vzájomnú informovanosť a spoluprácu pri organizovaní rozličných spoločenských, kultúrnych a odborných podujatí na jazykovo zmiešaných územiach SR. Na túto činnosť dohliada predseda, predsedníctvo i výbor MS a jeho komisia pre národnostné vzťahy.

• Ktoré momenty spolupráce vášho pracoviska mimo MS by ste vyzdvihli ako najpozitívnejšie?

Väčšina obyvateľstva SR sa v dnešných ťažkých časoch rozličných kríz a vojnových konfliktov vo svete i v Európe vyslovuje za pokojné spolunažívanie slovenského národa s národnostnými menšinami v SR. Pozitívnym príkladom takejto spolupráce sú povesť vzťahy i kooperácia činnosti Slovákov a Rusínov na Slovensku, reprezentovaných MS a Múzeom rusínskej kultúry SNM v Prešove na čele s jeho riaditeľkou O. Glosikovou.

• Ako sa SNV podieľa na príprave modernej Vízie MS na roky 2016 – 2017?

Hlavnou strategickou úlohou SNV MS v rámci tohto dokumentu by sa malo stať vypracovanie komplexnej Správy o stave slovenského národa na juhu SR z hľadiska medzinárodných štandardov európskej a slovenskej legislatívy, volebného systému a činnosti vlády, verejnej správy, zastupiteľských a samosprávnych orgánov, fungovania školstva a vzdelávania so zameraním na používanie štátneho jazyka a jazyka národnostných menšín, praktizovania kultúrnych aktivít, náboženského a duchovného života, ako aj návrhov MS na riešenie týchto problémov. V nadväznosti na plnenie tejto úlohy chceme využiť už vedecko-teoretické materiály, ktoré boli publikované v zborníkoch z našich konferencií, viaceré ďalšie otázky širšie analyzovať a nové spracovať. Správu by sme chceli dokončiť v roku 2017 a predložiť orgánom MS, po jej schválení odovzdať ministerstvám a príslušným parlamentným výborom.

O ČOM JE REČ

Takmer celý svoj profesionálny život som sa zapodieval literatúrou, písaním. Posledné dve desaťročia som nadobudol pocit, že spisovateľské remeslo, ale aj spisovatelia sú vymierajúcim druhom; knihy sa prestali čítať, zvlášť mladá generácia, vyrastajúca v prevratnej dobe technických zázrakov – počítačov, mobilov, tabletov, už nepotrebuje tradičnú krásnu literatúru. Všetko sa dá objaviť na internete. Klik – a nájdeš to, čo potrebuješ. Vedomosti ľudstva sa digitalizovali, netreba ti encyklopédie, nemusíš sa hrahať v zaprášených archívoch, hľadať v rozsiahlych regáloch hrubé bachanty kníh, keď máme všetko na webe. Mladí začali využívať sociálne siete. My starší si zavše pripadáme ako Alenka v ríši zázrakov. Ak sa nevieš prispôsobiť dobe, osprostieš a zakrnieš!

Zmenili sa i prostriedky, ktoré nám slúžili pri vytváraní literárneho diela... Vychádzam z vlastných skúseností. Ešte na začiatku deväťdesiatych rokov (pravdaže, už minulého storočia) som sa mordoval pri písaní poviedky, románu alebo novinového článku dobaním do písacieho stroja. Alebo som svoje texty koncipoval ručne. Koľko papiera som pri tom

poničil. Starostlivo som uschovával poznámky a koncepty svojich prác, za tie roky spisovateľskej a novinárskej práce nazhromaždil som stohy popísaných stránok. Hoci časť z týchto rukopisov som už dal do archívu Matice slovenskej a Slovenskej národnej knižnice, predsa len mám doma ešte dosť objemných papierových ška-

kniha Láska a smrť. Alebo korešpondencia Hviezdoslava s českým profesorom Albertom Pražákom? A tak by som mohol pokračovať rad za radom. Listy Štúra a Hurbaňa, Francisciho, Vajanského a Škultétyho, nádherný fond básnika, redaktora Slovenských pohľadov a tajomníka Matice slovenskej Štefana

Remeslo má zlaté dno...

Peter ŠTRELINGER

túl – a nemám silu, ba ani vôľu naklásať v záhrade oheň a všetko to spáliť. Vždy si myslím, ešte sa to na niečo zide! Povedzme, korešpondencia s kolegami spisovateľmi, redaktormi, prekladateľmi, ale aj s čitateľmi. Keďže časť môjho diela tvorí životopisná literatúra, viem, ako mi trebárs korešpondencia pomáhala pri písaní biografie o Kukučínovi či Hviezdoslavovi.

Po absolvovaní vysokej školy začal som pracovať ako asistent v Literárnom archíve Matice slovenskej. Tam som objavil neobyčajné bohatstvo, zdroj inšpirácie pre vlastnú tvorbu. Listy Martina Kukučina mladej Verici Krznaričovej, bez nich by nikdy nevznikla

Krčméryho atď. Smutno mi je na duši, keď si uvedomím, že v poslednom čase sa už takmer nepíšu listy. Aj medzi umelcami niežeby korešpondencia prestala, ale ukryla sa do internetu: všetko prebieha prostredníctvom emailov. Súkromné schránky jednotlivých osobností sú viac-menej neprístupné. Mnohé mailové správy sa jednoducho vymažú, keď prestanú byť aktuálne. Nanajvýš si ich odosielateľ aj prijemca uchovávajú zaheslované v archíve vo svojom počítači. A tak si kladiem otázku, ako sa budú v budúcnosti písať životopisné knihy?

Samozrejme, aj spisovateľ sa už prispôbil moderným

časom. Ani knihy sa neprestali vydávať. Ba možnosti sa ešte rozšírili, jestvujú e-knihy (knihy v elektronickej podobe), audioknihy... Vydavateľstvá, najmä tie väčšie, sa usilujú presadiť sa na knižnom trhu bestsellermi, teda knižným trhákmí. Biznis je biznis a konkurencia neúprosná. Len ten, čo vytvára literárne umenie, ostáva stále akosi na pokraji záujmu. Málokto autor sa uživí písaním kníh. Zvlášť v takej malej krajine ako je Slovensko. A nielenže knihu musí napísať, teda vytvoriť umelecké dielo, ale vydavateľ sa ho pýta: a máte sponzora? Máte nejaké kontakty, aby sme na vašu knihu získali grant? A autor zháňa peniaze, hľadá sponzorov, v mene umenia je ochotný vzdať sa aj svojho mizerného honoráru. Je na neuverenie, že básnické knihy Hviezdoslava vychádzali v čase najtvrdšej maďarizácie v oveľa vyššom náklade ako dnes. Tritisíc výtlačkov nebolo nijakou výnimkou. Ale pre súčasného slovenského spisovateľa je to už malý zázrak. A tak stále platí to, čo povedal Svetozár Hurban Vajanský (budúci rok si pripomenieme sto rokov od jeho smrti): „Každé remeslo má zlaté dno, len slovenský spisovateľ má hovno!“

Útok letectva spojeneckého štátu Severoatlantickej aliancie proti Rusku Putin, zostrelenie lietadla a televízia

Popularita prezidenta Ruskej federácie Vladimíra PUTINA dosahuje deväťdesiat percent. Americké médiá ho považujú za najvplyvnejšieho muža planéty. Odborníci i laici tvrdia, že leví podiel na tom má televízia riadená Kremľom. Málokto sa však pýta, ako to robí, aký podiel na tom má samotný prezident Putin – a nakoľko je ruská televízia profesionálna?

Dušan D. KERNÝ – Foto: zdroj internet

Kríza okolo zostrelenia ruského stíhacieho bombardéra tureckým letectvom ukázala naplno mediálnu profesionalitu, ale aj dominanciu ruského prezidenta V. Putina. Ruská televízia demonštrovala to, čo neurobila nijaká iná – že zábery zostrelenia ruského stroja boli urobené z viacerých, pre kamery dobre vybraných miest a ich úroveň nebola amatérska – kameramani boli veľmi pohotoví. Navyše ukázala zábery nehybného, v neporušenej uniforme ležiaceho veliteľa lietadla; barbarskú scénu si nahrávali príslušníci ozbrojenej turkménskej opozície, ktorí neprestajne volali z plných hrdiel: Allahu akbar, Alah je veľký... Výsledný dojem: išlo o vopred pripravenú akciu.

■ NŮŽ DO CHRBTU

Vzápätí vystupuje samotný prezident Putin. V Moskve je na návšteve jordánsky kráľ. Televízia ho ukazuje, ako počúva a súhlasne prikyvuje mnohominútovému vysvetľovaniu ruského prezidenta. Putin hovorí o neočakávanom zradnom prepade, vrazení noža do chrbta. To mohol urobiť len niekto, kto je vlastne pomocníkom teroristov, hovorí ruský prezident jordánskemu monarchovi. Je to presvedčivá scéna (teda jej zotrň). Dominuje v nej Putina argumentácia. A adresátom je – pred kamerami ruskej televízie – jordánsky kráľ.

V skutočnosti je to naopak. Tento panovník sunitského štátu je ten muž, ktorého Kremľ potrebuje, pretože ruská vojenská prítomnosť v Sýrii robí Moskvu prakticky spojencom šiitov, o. i. osobitne Iránu a libanonského Hizbaláhu. V zložitej situácii v Sýrii ide o záujmy USA a jeho spojencov, osobitne Saudskej Arábie, Turecka – člena NATO, a jeho s Iránom protichodných záujmov, sýrskej opozície, Ruskom podporovaného sýrskeho prezidenta Assada, o záujmy sunitov a protichodné záujmy šiitov. Hlas Jordánska je dôležitý. V tejto situácii Rusko potrebuje väčšie Jordánsko než naopak. Pre Jordánsko je však Rusko

Ruské argumenty majú jednoznačnú podporu domácich médií.

činiteľom, ktorý treba brať vážne do úvahy pri riešení situácie. Ruský divák zostáva ušetrený podrobností. Čo vidí na obrazovke, je najmä to, ako ruský prezident dlho hovorí jordánskemu kráľovi o ruských argumentoch.

Ďalší deň sa to stupňuje – v Moskve je francúzsky prezident Hollande a jeho ruský hosťiteľ výrazne rozširuje argumentáciu. Pripomína, že ruská strana komunikovala s americkou, aby sa zabránilo krízovým situáciám: „Oznamovali sme našim americkým partnerom všetko, čo sa týka pohybu našich lietadiel, vedeli o tom všetko.“ Inými slovami, ako turecké lietadlá vedeli, kde a ako sa pohybuje ruský bombardér, ako to že Turecko bolo také pripravené a bez varovania zostrelilo nič netušiaci ruský bombardér – oproti bojovej stíhačke priam bezbranný?

■ RUSKÉ ARGUMENTY

Ruská argumentácia je jednoznačná: ruské lietadlo nenarušilo turecký vzdušný priestor a najmä nebolo pre Turecko nijakou hrozbou. Podstatné nie je len všetko okolo prípadu, ale najmä to, že ruský televízny

divák si to vypočuje od prezidenta, ktorý to hovorí v prítomnosti francúzskeho prezidenta. Suverénne, s prehľadom, pokojne, bez zaváhania.

■ PROFESIONÁL PUTIN

Putin je nielen profesionálny televízny politik, ale aj scéna je vybraná veľmi uvážene. Obaja prezidenti – francúzsky a ruský, hovoria pred publikom, pričom stoja za štíhlymi rečníckymi pultikmi, ktoré ich nezakrývajú. Jasne vidno reč tela a gest oboch prezidentov. Ruský prezident je jednoznačný. Dodáva ďalší argument: ruské letectvo robí všetko preto, aby ničilo ilegálne dodávky ropy, ktoré sú finančným zdrojom pre teroristov. A to sa opiera o rozhodnutie OSN. So zamedzením ilegálneho obchodu s ropou – ako výnosného zdroja pre teroristov – súhlasili všetci stáli členovia Bezpečnostnej rady OSN. A, samozrejme, je to dlhodobá aj pozícia Francúzska. Ruský prezident to všetko hovorí v prítomnosti prezidenta štátu, ktorý bol len nedávno terčom teroristického útoku. A Putin pridáva ďalší argument: v tureckom pohraničí zo sýrskej strany, tam, kde dopadli

trosky ruského bombardéra, tam, kde zastrelili ruského pilota a príslušníka ruskej námornej pechoty zo záchrannej jednotky a zničili ruský vrtulník, je tisíc bojovníkov, teroristov z Kaukazu, z teritoriálnej časti Ruskej federácie.

Všetky tieto argumenty, prednesené v prítomnosti francúzskeho prezidenta, sú jednoznačné. Putin ich nemôže vziať späť, samozrejme ani nechce! Môže len žiadať, aby to urobila turecká strana. Francúzsky prezident vie dobre, že turecká reakcia, reakcia letectva štátu NATO, bola viac ako neprimeraná. Ruský prezident vyslovil pochybnosť verejne: dochádza k výmene všetkých informácií s „americkými partnermi“. Ako to, že turecká strana mala taký dobrý prehľad? Inými slovami, aké pomery panujú vnútri Severoatlantickej aliancie NATO? Je to priamy Putinov útok na NATO.

Hosť z Paríža dobre vie, že NATO umožnilo letecké zásahy Turecka v Sýrii, a aj to, že Turecko žiadalo od NATO súhlas na prihraničnú nárazovú zónu, teda presne to územie v Sýrii, kde bolo zostrelené ruské lietadlo. Hovorí to v prítomnosti prezidenta významného členského štátu NATO. Hovorí to sebavedome verejne a verejnosti i publiku ruskej televízie.

■ PRICHÁDZA TRIUMF

Deň potom už televízne obrazovky naplno zaplňajú zábery z obrovskej kolóny cisterien, ktoré smerujú do Turecka cez pohraničné oblasti, zásobníky a to, ako ich ruské letectvo bombarduje.

Všetko smeruje k tomu, aby Rusko malo pádne legitímne argumenty na posilnenie ochrany svojho letectva, ale tiež aby účinne posilnilo svoju vojenskú prítomnosť. Rozmiestnenie moderného raketového systému S-400 Triumf v Sýrii, ako inak, oznámil v televízii v prítomnosti zahraničných štátnikov prezident Putin. Znamená to tiež, že sýrsky vzdušný priestor – a nielen ten – sa dostal pod ruskú elektronickú „pokrytku“. Ruský elektronický príkrov má schopnosť vyradiť, priamo oslepiť iné elektronické systémy. Pre turecké lietadlá je šmahom ruky sýrsky vzdušný priestor vlastne bezletovou zónou, kontroluje ho raketový systém Triumf.

Mediálnej prezentácii ruských argumentov a spôsobu, akým ich predostiera prezident V. Putin, prikladá jeho štáb preto takú dôležitosť, lebo je to takisto jedna z účinných ruských zbraní.

NA MARGO

Ruská spoločnosť Gazprom s jej európskymi partnermi podpísali dohodu akcionárov, ktorá sa týka plynovodu Nord Stream 2. Povedie popod Baltské more do Európy. Na realizáciu projektu vytvoril Gazprom konzorcium so spoločnosťami E.ON, BASF/Winterhall, OMV, ENGIE a Royal Dutch Shell. Gazprom spolu s partnermi postaví plynovody 3 a 4, ktoré prepravujú dodatočných päťdesiatpäť miliárd kubických metrov plynu ročne na trase, ktorá zahŕňa plynovody 1 a 2 rovnakej kapacity. Zmluva má cieľový termín koniec roka 2019.

Odmietame Nord Stream 2

Nord Stream 2 má obísť Ukrajinu a tým aj Slovensko ako tranzitnú krajinu. S projektom však nesúhlasia viaceré štáty Európskej únie. List orgánom EÚ, ktorý odmieta výstavbu plynovodu Nord Stream 2, podporila Česká republika na úrovni premiéra, nie však na úrovni hospodárskeho ministra. List hospodárskych ministrov, respektíve ministrov energetiky členských krajín EÚ, ktoré odmietajú Nord Stream 2, bol odoslaný do Bruselu v pondelok 30. novembra. Okrem Slovenska sa v ňom na podporu odmietavého stanoviska pripojili všetky tri pobaltské krajiny, teda Estónsko, Lotyšsko a Litva. Podporili ho aj Poľsko, Maďarsko a Rumunsko.

„My v liste vystupujeme s odmietavým stanoviskom. Myslíme si totiž, že projekt Nord Stream 2 nie je v súlade ani s právom, ani s reguláciami či metodológiou EÚ a ani s celkovou filozofiou prístupu k vytvoreniu jednotného energetického trhu v rámci EÚ. Je v rozpore aj s tzv. tretím energetickým liberalizačným balíčkom a je tiež v rozpore so samotnou filozofiou Energetickej únie, pretože zvyrazňuje jednak závislosť od jedného zdroja (ruského plynu), ako aj závislosť od jedného toku plynu,“ vysvetlil minister hospodárstva Vazil Hudák.

Európska komisia potvrdila prijatie tohto protestu. Prezident SR Andrej Kiska tiež ostro kritizoval projekt nového plynovodu Nord Stream 2. Na Stredoeurópskej energetickej konferencii povedal, že tento plynovodný projekt môže znamenať úplné zastavenie dodávok plynu z Ruska do Európy cez Ukrajinu a Slovensko.

„Viacerí naši partneri v EÚ argumentujú, že je to iba obchodný projekt súkromných spoločností a nemala by sa doň miešať politika. Musím zdôrazniť, že tento postoj je v rozpore so záujmom znižovať závislosť od ruského plynu. Je v protiklade s našimi skúsenosťami, aké dramatické následky môže mať zneužívanie dodávok plynu ako nástroja na dosahovanie politických cieľov,“ povedal A. Kiska. „Ak budeme ochotní akceptovať, že Nord Stream 2 je iba súkromný biznis, potom, žiaľ, dáme za pravdu euroskeptikom, ktorí tvrdia, že celý projekt EÚ je iba obyčajný biznis,“ zdôraznil prezident SR.

Ivan BROŽÍK

75. nedežité narodeniny hudobného skladateľa Svetozára Stračina Na krídlach ľudovej hudby

Slovensko malo niekoľkých významných skladateľov, ktorí sa nechali v časti svojho diela inšpirovať pôvodnou ľudovou hudbou. Tá svoje miesto našla najmä kompozíciách predstaviteľov slovenskej hudobnej moderny, akými boli Moyzes, Suchoň, Cikker, a ich mladších nasledovníkov, medzi ktorých patrí Tibor Andrašovan. Významné miesto v tomto hudobnom menoslove zaujíma aj martinský rodák Svetozár Stračina.

Alexander GOCZ – Foto: archív

Budúci hudobný skladateľ sa narodil 3. decembra 1940 v Martine. Základnú školu navštevoval v Banskej Bystrici a neskôr v tom istom meste na brehoch Hronu absolvoval na miestnej hudobnej škole aj štúdium hry na klavír a akordeón. Mladý adept hudby pokračoval v univerzitných štúdiách na Katedre hudobnej vedy UK, no už počas štúdií sa zapájal do umeleckého úsilia mladej generácie – svojich spolužiakov a rovesníkov z Divadla pantomimy či Divadla poézie. Lenže zlomové a určujúce pre ďalšiu tvorbu Svetozára Stračina boli jeho prvé stretnutia s Lúčnicou a prof. Štefanom Nosálom, kľúčovým človekom tohto legendárneho folklórneho súboru.

■ INŠPIRAČNÉ SILOČIARY

Začiatky Stračinovej kompozičnej činnosti sa viažu na tvorbu divadelných, pantomimických predstavení, keďže už počas štúdia na konzervatóriu sa intenzívne zapojil do umeleckého úsilia mladej avantgardnej generácie. Začal komponovať scénickú hudbu pre pantomimické

predstavenia a k tomuto hudobnému žánru sa vrátil aj na sklonku života, keď pre svetoznámeho milana Sládka zložil po jeho návrate z emigrácie v roku 1993 hudbu k divadelnej hre Dar.

Už vtedy mladého skladateľa priťahovala ľudová hudba, no v období päťdesiatych rokov 20. storočia dostávalo slovo „ľudový“ rôzne ideologické deformácie. Zdôrazňovalo sa „utlačovanie dedinského ľudu“, jeho príklon k spravidlivému „socialistickému“ poriadku a podobné dobové ornamenti. Stračina však nemal rád folklorizmus päťdesiatych rokov, ktorý preňho znamenal mestských mládežníkov oblečených do krojov a nadšene na javisku predvádzajúcich sedliakov a pastierov, navyše často estrádnym spôsobom. Rozhodol sa pridať k skladateľom, ktorí si komponovaním vytvorili jasne identifikovateľný hudobný jazyk, vychádzajúci z dôverného poznania tradičného hudobného folklóru. Nepodľahol zaužívanému klíše pri spracovávaní folklórnych námětov, ale hľadal novú zvučnosť, vyhmatával korene slovenského folklóru a vtedy mu

osud prihral dôležitého spoluprotvorcu – choreografa Štefana Nosála. V spojení s ním Stračina vytvoril diela, z ktorých je aj napriek javiskovej štylizácii cítiť pôvodný folklórny prameň. Stačí spomenúť kompozície ako Na obnôcke (1964), Sviatok na Zempline (1967), Horehronci (1983) a ďalšie. Lúčnica a SLUK však neboli jediným objektom skladateľových tvorivých ambícií. Čoskoro sa o neho začal zaujímať aj film. Bol to práve režisér Martin Ťapák, ktorý si mladého skladateľa všimol, a z dnešného pohľadu si nevieme predstaviť Martina Ťapáka bez Stračinovej hudby a Stračinovu hudbu bez filmov Martina Ťapáka. Jedno bez druhého by bolo neúplné. Zo spolupráce týchto dvoch tvorivých osobností vzišli filmy ako Nevesta hŕb (1971), Deň, ktorý neumrie (1974), Pacho, hybský zbojník (1975) či Sváko Ragan a mnohé ďalšie.

■ POTULKY ZA PIESŇAMI

Pre Svetozára Stračina bolo mimoriadne dôležité stretávať sa s nositeľmi tradičnej ľudovej kultúry, ktorí boli pre neho jedným z najvýznamnejších inšpi-

račných zdrojov. Mal bohaté kontakty s ľuďmi pôsobiacimi v oblasti scénického folklóru. Najmä v začiatkoch bola pre neho významná spolupráca so súbormi Marina a Vršatec. Na mnohých súťažiach a prehliadkach scénicky spracovaného folklóru bol nekompromisným kritikom, ale najmä láskavým radcom v otázkach hudobnej produkcie súborov i jednotlivcov. Práve neustály kontakt s hudobníkmi a so speváčkami po celom Slovensku, niekoľkotýždňové výjazdy a trpezlivé zaznamenávanie autentických uvedení piesní a skladieb dávalo skladateľovi impulzy na jeho neraz až hektický prácu.

Posledným premiérovým programom, na ktorom Stračina pracoval, bola Haravara pre SLUK. Jej uvedenia sa však nedožil – zomrel 26. februára 1996 nad jej partitúrou.

NA OKRAJ

Slovenské dejiny po slovensky – tak by sa azda dala nazvať prelomová publikácia o dejinách Slovenska a Slovákov. Ide totiž o slovenské dejiny od úsvitu až po súčasnosť. Je to výnimočný projekt, na ktorom sa podieľa šesť historikov dvoch generácií. Texty oživené množstvom obrazových príloh sú napísané veľmi prehľadne. Autori sa usilujú o také členenie slovenských dejín, ktoré v mnohom pomáha širokej vrstve čitateľov ujasniť si tie fakty, ktoré ho najväčšmi zaujmú.

Slovenské dejiny

Michal Habaj, vysokoškolský pedagóg, ktorý sa ako vedec o. i. zaoberá dejinami antického Grécka, rozoberá, ako sa „začal príbeh ľudských dejín na území Slovenska viac ako pred 250 000 rokmi“. Téma je na prvých dvadsiatich dvoch stranách knihy a končí sa v roku 500. Profesor Ján Lukačka, predseda Historického odboru Matice slovenskej, začína Slovenskom v ranom a vrcholnom stredoveku, teda v rokoch 623 – 1387. Nájde tu nielen slovenské dejiny, ale jasné a zreteľné odpovede na otázky, ktoré ešte stále čerajú mediálnu a politickú hladinu. Teda všetko okolo Pribinova Nitrianskeho kniežatstva, Veľkej Moravy, Byzantskej misie, Svätopluka. Autor ako skúsený historik a vysokoškolský pedagóg v dvadsiatich šiestich častiach poskytuje možnosť nedolovať v texte, ale hneď sa orientovať, napríklad keď ide o Matúša Čáka Trenčianskeho či tatársky vpád; dvadsaťšesť titulok nás uvedie priamo k téme, cenný je pohľad na jednotlivé storočia v priamom porovnaní Uhorska a Slovenska, či už ide o dvadsiate alebo trinásťte storočie.

Popredný historik, vedec, bádateľ Vladimír Segeš nadväzuje prehľadom Slovenska v neskorom stredoveku (1386 – 1526), o. i. sa zoznámime so súmrakom stredovekého Uhorska či s demografickým vývojom, so štruktúrou osídlenia a s rozvojom miest a dedín a takisto s kultúrnym vývojom, so vzdelanosťou a s písomníctvom.

Jedným z ťažísk Slovenských dejín je rozsiahla časť od Ivana Mrvu, o. i. riaditeľa Historického ústavu Matice slovenskej. Zaoberá sa dejinami od raného novoveku 1526 – 1711 až po roky 1848 – 1918. Štyri časti majú päťdesiat sedem tém. Tie takisto titulkami priamo orientujú čitateľa buď v téme, alebo v hľadani odpovedí ho rýchlo dovedú k tej-ktorej časti našich dejín. Podobne je to v časti pripravenej Ivanom A. Petranským za roky 1918 – 1989.

Anton Hrnko, s ktorým prinášame rozhovor, sa zaoberá najnovšími dejinami. Súbor štúdií šiestich historikov je mimoriadnym vyvrcholením doteraz nenaplneného úsilia o zvládnutie témy slovenských dejín. Svedčí o výnimočnej vedeckej vitalite autorov, ktorí boli schopní vtiesnať na pol tisíciku strán veľký rozsah dejín i svojich dlhoročných štúdií.

(ddk)

Rezíduá bývalých pomerov sa v historickej vede držia ako prisaté kliešte

Prelomové vydanie slovenských dejín

Ste jeden z autorov výnimočného projektu Slovenské dejiny. Od úsvitu až po súčasnosť – táto kniha je vyvolaná volaním slovenskej spoločnosti po dejinách, ktoré by napísali Slováci zo slovenského hľadiska, veď jediný raz, a to až vo vzdialenom roku 1992 vydala práve Matica slovenská prácu štyroch historikov s názvom Slovenské dejiny.

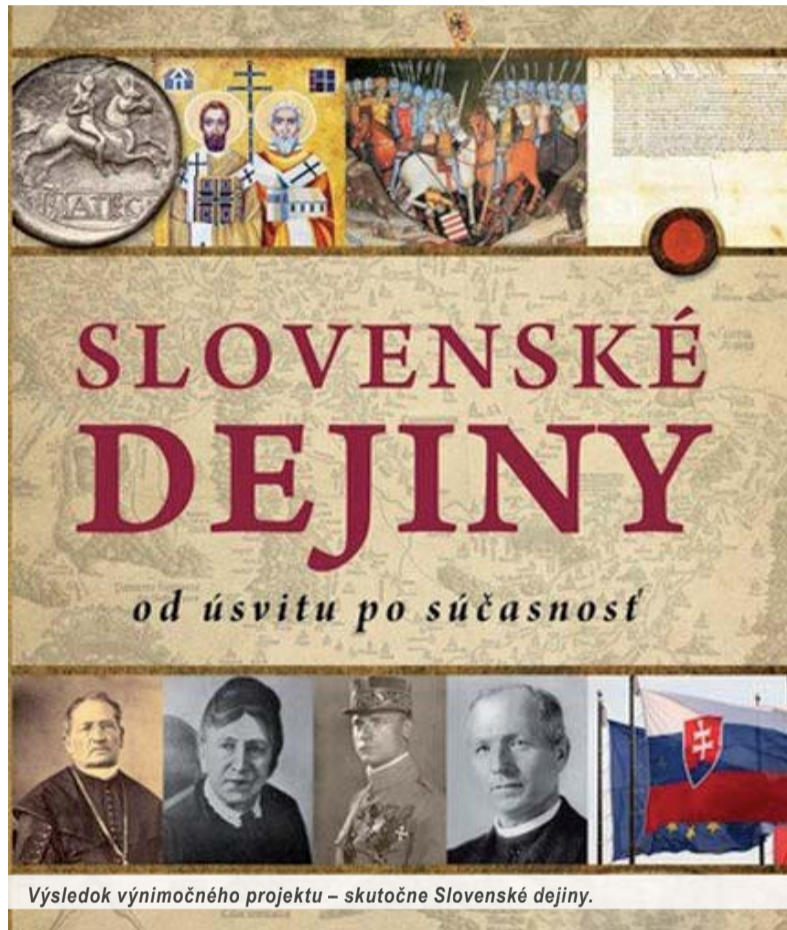
Zhovárал sa Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

• Ako hodnotíte tento súčasný projekt aj z hľadiska porovnávania s inými prácami o dejinách Slovenska, ste spokojný s tým čo sa dosiahlo?

Pokiaľ ide o ucelené dielo o dejinách Slovákov, prvé napísal ešte v 18. storočí Juraj Papánek (De regno regibusque Slavorum; O kráľovstve a kráľoch Slovákov),

publikácie hovorí o slovenských dejinách, o dejinách nášho národa, a nie o dejinách územia, ktoré sa vytvorilo v určitej geopolitickej situácii; dejiny Slovákov sa totiž odohrávali na omnoho väčšom území. A tie treba postihnúť komplexne.

• Poznáme vás ako historika najnovších dejín. Aj v tejto

Výsledok výnimočného projektu – skutočne Slovenské dejiny.

neskôr sa o takúto syntézu pokúsil na prelome 19. a 20. storočia Július Botto a posledná takto koncipovaná práca vyšla z pera Františka Hrušovského v roku 1939; s určitými výhradami aj práca Františka Bokesa v rámci Slovenskej vlastivedy, ktorú napísal v rokoch vojny. Odvtedy už vychádzali len dejiny Slovenska. Ono by sa zdalo, že to je drobný jazykový posun, ale z metodologického hľadiska je iné, keď hovorím o dejinách Slovenska, a iné, keď hovorím o slovenských dejinách. V prvom prípade ide o dejiny územia, v druhom prípade o dejiny národného subjektu, teda o dejiny slovenského národa v celej ich komplexnosti, ktoré sa nedajú vtiesnať do našich dnešných hraníc.

To, že sa v bývalom Česko-Slovensku nepísalo o slovenských dejinách, bolo otvoreným prejavom čechoslovakizmu; dokonca od začiatku päťdesiatych rokov až do roku 1990 neexistoval ani len predmet slovenské dejiny, ale „československé“ dejiny, hoci oficiálne aj v zmysle štátnej doktríny „československý“ národ neexistoval. Teda na rovinu povedané, slovné sa čechoslovakizmus odmietal, vecne bol prítomný všade. Preto aj akademické dejiny nemohli byť slovenskými, ale len dejinami Slovenska (naopak, trvalo až do sedemdesiatych rokov, kým sa podarilo dosiahnuť, že sa celoštátne dejiny nepísali ako československé, ale ako dejiny Československa).

Zdalo by sa, že vznik suverénnej SR túto anomáliu odstráni. Lenže rezíduá bývalých pomerov sa v historickej vede držia ako prisaté kliešte. Preto pokladám vydanie tohto diela za prelomové. Po sedemdesiatich rokoch sa opäť v nadvä-

práci ste autorom najmodernejšej časti, prakticky súčasnosti, alebo toho, čo si terajšie generácie nielen pamätajú, ale čo aj prežili – mali ste dostatok priestoru, veď to je téma na osobitnú knihu?

Ťažko povedať. Mój text musel vydavateľ z dôvodu rozsahu trochu skrátiť. Máte však pravdu, tento úsek našich národných dejín by si zaslúžil inú pozornosť, nie takú, akú mu naše vedecké pracoviská venujú. Prakticky okrem zopár spomienkových diel (pamätí) niet významnejších štúdií alebo monografických diel o tomto burľovitom a hektickom období. Preto aj moja stať je viac-menej nie príliš hlbokým ponorom do danej problematiky, niekedy má až charakter svedectva priameho účastníka.

Je to do istej miery aj apel na historické pracoviská, aby venovali väčšiu pozornosť o. i. tomuto úseku našich súčasných dejín. (Nemci na to majú špeciálny pojem Zeitgeschichte a chápu ich ináč ako Geschichte.) Keď si zoberieme iné úseky našich moderných dejín, tak napríklad meruómske roky mali svoju prvú monografiu už v roku 1851; dejiny prevratu roku 1918 boli podrobne opisované už od polovice dvadsiatych rokov; dejiny SNP na vysokej odbornej úrovni boli spracované už o dvadsať rokov neskôr, to nehovorím o pokrivených fabrikáciách z päťdesiatych rokov. Pritom od roku 1989 je už dvadsaťšesť rokov, a nie je mi známe, žeby o tomto období bolo napísané nejaké zásadné dielo, ktoré by znieslo prísne vedecké kritériá. Možnože to súvisí aj s tým, že nie je politický objednávateľ disponujúci jednoznačnou spoločenskou legitimosťou, ktorý by sa chcel jednoznačne prihlásiť k tomu, čo prebehlo v rokoch 1989 – 1990 a následne.

Anton HRNKO – jeden z autorov Dejín.

• Píšete to ako historik, ale istý čas ste boli aj politikom, človekom, ktorý aktívne pôsobil, vplýval na politiku či už vo federácii alebo vo zvrchovanom štáte, teda vo vysokej politike. Ako sa takáto osobnosť vyrovnáva s tým, že zrejme musí aj sama seba hodnotiť z odstupu, alebo inak – v čom ste teraz pri písaní ako historik pristupovali k času vašej politickej aktivity s odstupom a kriticky? Postupovali by ste s dnešnými znalosťami rovnako ako vtedy?

Lahšiu otázku nemáte? Ale žarty stranou. Aj vydavateľ vo svojom úvode zdôraznil, že záverečná pasáž už nie je klasickým syntetizujúcim opisom udalostí, ako je to bežné v syntetických prácach. Je to prsto moja výpoveď o dobe, ktorú som čiastočne spoluvytváral. Je to vidieť aj z toho, na ktoré udalosti dávam dôraz. Boli to udalosti, ktoré súviseli s procesom vytvárania suverénnej slovenskej štátnosti a s procesom jej vnútorného a medzinárodného etablovania sa. Viete, dnes na mnohé veci niektorí „všvedkovia“ a „nadčasovi“ politikári hľadajú z prezentistických pozícií a vedia presne, čo by robili inak. Ale my sme museli zapájať do medzinárodných vzťahov štát, ktorý si prakticky z rozhodujúcich mocností žiadna neželala a okrem toho nás ešte podrážali aj vlastní stúpenci federácie a čechoslovakisti. Myslím si, že sme boli v dokonalej „jednosmerke“ a za rovnakých okolností by sme museli konať rovnako. Samozrejme, mnohé veci by sa dali robiť lepšie. Napríklad ja osobne a čiastočne aj celá SNS sme sústavné upozorňovali, že pri transformácii nesmieme opustiť priemyselné a výrobné kapacity v okrajových územiach (v minulosti i dnes známych ako hladové doliny), lebo si zarobíme na problém. Žiaľ, stalo sa. Ale dnes môžem jednoznačne vyhlásiť, že aj keď nie všetko funguje tak, ako by fungovať malo (preto som sa aj opäť dal zlanáriť do politiky), základná myšlienka mi dala úplne za pravdu: slovenská štátna suverenita a nezávislosť stáli za to úsilie, ktoré sme tomu venovali!

• V čom sa na medzinárodnej súvislosti, zmeny v medzinárodnej situácii dívate inak alebo s väčším poznaním faktov?

Už som povedal, že sme neboli vítané dieťa v radoch suverénnych národov, ale Európa i svet si zvykli. Pritom sme museli niektoré veci aj

obetovať v záujme toho, aby sme mohli slobodne žiť a prežiť. Veľmi ma mrzí, že Slovensko nemalo v predchádzajúcom období politikov, ktorí by vedeli reálne odhadnúť pozíciu Slovenska v Európe i vo svete. Buď sme mali veľkohubých politikárov, pre ktorých sme boli divnie pupkom sveta a veľmoc minimálne rangu Nemecka, keď už nie Ruska a USA, alebo maloverných zbabelcov, ktorí vydali medzinárodnému kapitálu aj to, čo sám nežiadal. Ale prečo by si to nezobral, keď mu to núkali, a ešte k tomu hlboko pod cenu.

• Dôsledne používate termín Česko-Slovensko, sú to teda práve moderné, súčasné dejiny Slovenska, kde sa to používa takto precízne?

Musím, žiaľ, konštatovať, že to dôsledne v celej práci používam iba ja. V tejto otázke nepanuje jednota ani v radoch historikov, ktorých môžeme označiť za národne orientovaných. Argumentujú tým, že sa to v danej dobe písalo tak a že to treba rešpektovať. Osobne si myslím, že tento prístup nie je správny. Naši predkovia nikdy nebojovali za to, aby sa spod dažda maďarizácie dostali pod odkvap čechizácie. Nechceli sa vyhnúť maďarizácii len preto, aby nás asimilovali Česi. Chceli plnohodnotný slovenský národný štát v spoločenstve s Čechmi; preto to zvýrazňovali i písaním názvu štátu so spojovníkom. Medzinárodné zmluvy – náš matričný zápis – taktiež hovorili o česko-slovenskom, resp. slovensko-českom štáte, nie o štáte jednotného národa „československého“. Slobodní Slováci nikdy neprijali písanie bez spojovníka. Keď to v prvej republike zaviedli, A. Hlinka protestoval. Až cenzúra prinútila písať názov bez spojovníka. Po vyhlásení autonómie v roku 1938 všetci v celom Česko-Slovensku bez akéhokoľvek ústavného usmernenia začali písať názov so spojovníkom, lebo si uvedomovali skutočnosť, že vnútroštátna úprava nemohla prekryť medzinárodné zmluvy. Aj slovenský odboj v rokoch druhej svetovej vojny dôsledne používal spojovník. Až opätovné presadenie sa unitarizmu pod komandom E. Beneša zaviedlo opätovné písanie bez spojovníka. Písanie so spojovníkom bolo predsa po revolúcii aj uzákonené, potvrdené aj jazykovedným ústavom. Pre mňa je absolútne neprijateľné, aby sa naše národné meno alebo meno nášho štátu používalo ako nejaká gramatická koncovka názvu druhého národa alebo názvu jeho územia. Buď sme, alebo nie sme národ. Veď predsa národ rovnako ako človek to najcennejšie, čo má, je jeho meno. S ním sa spája všetko, pozitívne i negatívne. Ochrana nášho národného mena je našou najkategorickejšou povinnosťou!

• Vaša práca tvorí záver vyše päťstostranovej práce, hovorí o ceste Slovenska do 21. storočia. Čo je podľa vás kľúčové poznanie nášho dejinného vývoja? Čo je to s čím by sme mali najmä na tejto ceste pokračovať v situácii chaosu a nevyrovnanosti súčasnej Európy, ktorá ako keby nemala na to poskytovať malým národom jasnú orientáciu?

Aj tieto dejiny svedčia o tom, že cesta Slovákov k úplnému národnému oslobodeniu bola cestou trnístou, často cestou cez slzavé údolie. Naši predkovia vytrepali veľmi mnoho, mnohí prišli o zdravie, život, mnohí museli opustiť svoju vlasť, len aby potlačili káru slovenského osudu aspoň o trošičku dopredu. My sme povinní neustáť v úsilí o to, aby ďalšia generácia, ktorá príde po nás, dostala našu domovinu ak už nie v lepšom stave, tak aspoň takú, akú sme ju od svojich otcov zdedili.

Myseľ od útlej mladosti mal Štúr najvrúcnejšie zaujatú osudmi svojho kmeňa Slovan všade len víťaznú káru cudzincov ťahá...

Jana JUDÍNYOVÁ – Foto: autorka

Po celý tento rok si pripomíname dvojsté výročie narodenia jedného z najväčších synov slovenského národa – Ľudovíta Štúra. Väčšinu svojho krátkeho života, veď sa nedožil ani celých štyridsaťjeden rokov, zasvätil vyšším ideálom, najmä tomu, aby vytvoril, ustanovil slovenský národ. Sám o sebe v diele Slovanstvo a svet budúcnosti napísal „... Myseľ od útlej mladosti najvrúcnejšie zaujatá mi bola osudmi nášho kmeňa.“

Lužičania dnes tvoria vitálnu súčasť nemeckej spoločnosti.

Štúr bol novinár, básnik, filológ, filozof, estét, poslanec, priam politológ, povedané dnešným slovníkom. Mal výborný prehľad v rôznych oblastiach života. Svet Slovanov ako širší rámec existencie vlastného národa zákonite nemohol uniknúť jeho pozornosti. Slovanov v spomínanom spise charakterizuje ako „... národ v Európe počtom najväčší, je rozbitý ... všade len víťaznú káru cudzincov ťahá, iba ako materiál na pohodlné stavby pre iných slúži, a za odmenu za to všetko je potupou zasypaný, hanobením obhádzaný...“.

Štúr mal všetky predpoklady na to, aby dobre poznal slovanský svet: vysoký stupeň inteligencie, záujem, hovoril viacerými cudzími jazykmi a veľa cestoval.

■ ZÁLUBA AJ NUTNOSŤ

Ľudovít Štúr veľa a napokon aj rád cestoval. Po Slovensku, ale i v rámci habsburského mocnárstva – Praha, Hradec Králové, Pešť, Viedeň; tiež po cudzine –Nemecko, Záhreb. Prvou zaznamenanou väčšou cestou po Slovensku je tá z roku 1836 po Nitrianskej stolici, ktorej cieľom bolo nájsť a zapojiť do národného života vidiecku inteligenciu a schopných jedincov. Posledná známa Štúrova cesta sa uskutočnila v decembri 1854 do Ivanky pri Dunaji k srbskému kniežatovi Michalovi III. Obrenovičovi, ktorý dal Štúrovi peniaze na podporu slovenských dobrovoľníkov v povstaní v roku 1848. Obrenovič mal v Ivanke pri Dunaji majetok; Štúr bol vtedy už pod policajným dozorom v Modre.

■ ZNALOSŤ JAZYKOV

Ľudovít Štúr hovoril viacerými cudzími jazykmi, čo mu otváralo široké možnosti jednak pri štúdiu (v slovenčine bolo vtedy málo odborných kníh) a jednak pri poznávaní cudzích kultúr. Od malička ho doma viedli k štúdiu cudzích jazykov. Ako dvanásťročného ho otec Samuel Štúr poslal na nižšie gymnázium do Rábu, aby sa zdokonalil v maďarčine a nemčine. Neskôr na evanjelickom lýceu v Bratislave študoval latinčinu, gréčtinu, francúzštinu, maďarčinu, nemčinu. V rokoch 1838 –1840 študoval na univerzite v Halle filozofiu a estetiku. Na univerzitu sa zapísal 21. novembra 1838. Ide o dnešnú Martin Luther Universität Halle – Wittenberg; za Štúrových čias to bola Universität Halle – Wittenberg.

Je zaujímavé, prečo študoval v Halle, keď pôvodne zamýšľal vybrať sa do Berlína. Jeho pohnútky objasňuje list skalickému rodákovi a národovcovi Boleslavínovi Vrchovskému z polovice septembra 1838. V ňom Vrchovského, ktorý mal už vtedy advokátsku kanceláriu v Pešti, požiadal o finančnú podporu. Štúr mu píše:

„Niekam inam sa obrátiť musím. Na Berlín mi ani pomyslieť nemožno pri ohromnej tamojšej drahote, pôjdem teda z prinútenia do Halle...“ A v tejto súvislosti spomína aj Trenčín: „Bratku, ja som nijako nežobral, ani som neprosil o darovanie, ale o vypožičanie peňazi, na ktoré by som bol poslal mojim otcom podpísaný úpis s hypotékou našich v meste Trenčine sa nachádzajúcich rolí a lúk, ktoré sú však teraz v prenájme.“

K Štúrovým jazykovým znalostiam treba dodať, že hovoril aj viacerými slovanskými jazykmi. V roku 1836 trebárs privítal na zasadnutí Spoločnosti česko-slovanskej v Bratislave poľského hosta Alexandra W. Maciejowského z Varšavy po poľsky. Štúr sympatizoval s poľským bojom za slobodu. Hovoril aj po srbsky, bol v osobnom a písomnom styku napríklad so spomínaným srbským kniežatom Michalom III. Obrenovičom a v roku 1842 podporil srbských študentov v Bratislave, aby mali svoju katedru na evanjelickom lýceu, ako to dokladá list českému národovcovi Josefovi V. Staňkovi z 15. januára 1842. Strelal sa s ruským slavistom Izmailom Ivanovičom Srezněvským a písal si s ním. A napokon, Ľudovít Štúr veľmi sympatizoval s najmenším slovanským národom, zvyškom poľabských Slovanov – s Lužickými Srbmi. Dlhé roky bol v osobnom aj písomnom styku s viacerými Lužičanmi, najmä s Dr. Klínom, s Jánom Arnoštom Smolerom, so Seilerom.

■ PODOBNÉ OSUDY

Za Štúrových čias Lužica bola, a napokon stále aj je najzápadnejšia bašta Slovanstva. Práve pri Lužických Srboch nachádza Štúr najväčšiu podobnosť s vlastným národom. Oba národy boli malé a dlhé stáročia utlačané dominantným väčším národom: Lužičania Nemcami a Slováci Maďarmi. Štúr sa osobne presvedčil o živote a postavení Lužických Srbov počas štúdia na univerzite v Halle. Na jar 1839 podnikol cestu do Lužic a napísal potom pre české Květy pútavý cestopis Cesta do Lužic (vykonaná z jara 1839). Cestopis má rozsah dvadsaťšesť strán formátu A5.

Pre rozvoj národného obrodovania lužických Srbov bola Štúrova cesta do Lužic významná preto, lebo lužickí vlastenci na Štúrovi radu prijali latinské písmo a český pravopis namiesto ponemčeného.

■ DNEŠOK LUŽIČANOV

Od cesty Ľudovíta Štúra za Lužickými Srbmi ubehlo stosedesiatšesť rokov. Zmenilo sa niečo v krajiach poľabských Slovanov? Ako vyzerá Lužica dnes? V minulom roku sa mi naskytla príležitosť viackrát navštíviť Hornú Lužicu, preto môžem

porovnávať dnešok Lužičanov so stavom, ako ho zachytil pred dávnymi rokmi Ľudovít Štúr.

Lužica je región, ktorého najväčšia časť sa rozkladá v Nemecku, menšia je aj v Poľsku. Geograficky ho zo severu vymedzuje rieka Spréva a na juhu česko-nemecká hranica. Člení sa na Hornú a Dolnú Lužicu.

V Štúrových časoch Lužica prináležala Saskému kráľovstvu a Prusku. Dnes sa o územie Lužice delia slobodný štát Sasko a spolková krajina Brandenbursko. Štúr sa v svojej cestopisnej črte Cesta do Lužic zmieňuje, že v danej oblasti žilo za jeho čias, t. j. v štyridsiatych rokoch 19. storočia, približne osemdesiat tisíc Lužických Srbov. Dnes, po sto sedemdesiatich šiestich rokoch, je Lužických Srbov približne rovnako veľký počet – okolo šesťdesiat tisíc. Oblasť Lužice obýva spolu s Lužickými Srbmi majoritné nemecké obyvateľstvo. Približne dvadsaťtisíc ich žije v Dolnej Lužici a štyridsaťpäťtisíc v Hornej Lužici. Tá leží bližšie k českej hranici a vyššie zastúpenie Lužických Srbov je tu vďaka tomu, že Hornolužičania zotrvali pri katolíckej viere a bohoslužby sa odbavovali aj po nástupe reformácie (po roku 1517) ďalej v hornolužičtine. Dolnolužičania sa priklonili viac k evanjelickej viere. Reformácia sa šírila v nemeckom jazyku, spolu s náboženstvom akceptovali aj nemčinu, až neskôr sa zaviedli bohoslužby v dolnolužičtine. V Hornej Lužici je doteraz pomerne veľa obcí s väčšinovým lužicko-srbským obyvateľstvom, ktoré zostali katolícke, spomeňme: Wotrow, Bačoň, Njebjelčicy, Padlice, Ralbice-Róžant a ďalšie. Centrom Hornej Lužice je Budyšin (Bautzen), centrom Dolnej Lužice Chotebuz (Cottbus).

■ PERLA SASKA

Štúr vo svojej cestopisnej črte Cesta do Lužic s očividným potešením cituje výrok budyšínskeho mešťanostu doktora Klína, že „Lužickí Srbi sú najjasnejšou perlou v saskej korune“. Vrelo s tým súhlasím. Lužica je naozaj čarovná a veľmi pôvabná zmena v široko-ďaleko sa rozprestierajúcej nemeckej uniformite. Je to špecifický región a myslím si, že to

tak bolo vždy. Prečo? Lebo v Lužici sú prepletené dve kultúry, stretajú sa tu dva svety. Síce oba na vysokej kultúrnej úrovni, ale predsa trocha odlišné. A ako je často overené životnou praxou, práve v rôznorodosti a pestrosti je skrytá soľ života, uniformita človeka postupne unaví. V Lužici sa snúbi slovanská uvoľnenosť, tradície, farebnosť s nemeckou disciplínou a systematickosťou.

V styku s obyvateľmi Lužice Štúr ako citlivý ľudský seizmograf zachytil viacero rozporností medzi slovanským a nemeckým životom, a najmä sťažností Lužičanov na násilné ponemčovanie. Dnes je problém inde. Obe etniká, žijúce v tejto oblasti, kváru skôr ekonomická situácia, ktorá je však pre Lužických Srbov spojená ešte aj so stratou národnej identity. V Lužici dnes nejde o priamočiaru germanizáciu ako v určitých obdobiach v minulosti. Práve naopak, zo strany ústrednej nemeckej vlády a príslušných spolkových krajín sa vynakladajú pomerne značné prostriedky na lužicko-srbské školstvo a kultúru. Dnes sa Lužica borí s hospodárskou germanizáciou, a to najmä preto, že sa v tomto regióne nachádzajú povrchové ložiská hnedého uhlia a kaolínu. Ako všetko aj táto prednosť má svoj rub a líce. Na jednej strane stojí prírodné bohatstvo, ktoré zlepšuje hospodársku situáciu a životnú úroveň obyvateľov Lužice, na druhej strane pre rozšírenie ťažby dochádza k vysídľovaniu a zániku lužických sídel, ba pre hospodársky rast a bohatnutie určitých vrstiev spoločnosti sú ohrozené aj niektoré historické miesta – napríklad najstaršie mariánske pútnické miesto v Nemecku Róžant – pre nálezisko kaolínu v svojej blízkosti. Lužičania dnes často opúšťajú svoje tradičné osídlenia aj z existenčných dôvodov, asimilujú sa s väčšinovým nemeckým obyvateľstvom a strácajú tak svoj jazyk a väzby na lužickú komunitu. Popravde treba dodať, že v záujme hospodárskej prosperity ťažbu nerastného bohatstva na území Lužice podporuje aj predseda vlády štátu Sasko Stanislaw Tillich, sám Lužický Srb, ktorý pochádza z obce

Nowa Wjeska a žije v hornolužickej obci Pančicy-Kukow.

■ ŠTÚROVE POSTREHY

Štúra veľmi upútal vzhľad Lužičanov. Aj v ňom nachádza podobnosť so svojim rodom: „Mužskí sú zväčša urastenej postavy a mocného tela, ženy tiež krásneho vzrastu, očí – ako vôbec u Slovanov – bystrých a prenikavých, sviežich líc, tváre okrúhlejšie. Biela pleť odiata ešte v národnom kroji, ktorý sa nevelmi líši od obleku našich driechých Slovanov...“ Všimá si tiež striedmosť a počestnosť Lužičanov a dokumentuje vlastnou skúsenosťou: Lužičan, ktorého na ceste do Kamjenca požiadal o pomoc pri nesení batožiny, mu nielenže pomohol, ale prijal za svoju službu len časť ponúkanej odmeny, lebo sa mu videlo, že mu Štúr dáva priveľa.

Na potulkách Lužicou si Štúr tiež dobre všimol a zaznamenal nábožnosť Lužičanov. Keby navštívil Lužicu dnes, možno by sa aj začudoval, ako pestro Lužickí Srbi ešte stále oslavujú cirkevné sviatky a koľko zvykov si s nimi pospájali. Vari najpestrejšie prebieha v Lužici Veľká noc, keď sa konajú chrýrne veľkonočné jazdy Lužických Srbov.

Približne od konca 15. storočia pretrvávajú na veľkonočnú nedeľu v Lužici zvyk, že si určité dve (párové) obce oznamujú radostnú zvesť zmŕtvychvstania Krista. Muži oblečení v čiernych zvrchníkoch, s cylindrami na hlave vyrážajú na slávnostne ozdobených koňoch odovzdať radostnú zvesť obyvateľom partnerskej obce. Takýmito párovými obcami sú napríklad aj osady Njebjelčicy a Wotrow. Veľkonočné jazdy sa doteraz konajú medzi vybranými obcami na Hornej Lužici a sú aj v centre pozornosti cestovných kancelárií, ktoré vždy nájdu dostatok záujemcov o túto tradičnú atrakciu Lužice..

■ LUŽICKÝ DNEŠOK

Časy sa zmenili. Lužickí Srbi sú dnes v Nemecku oficiálne uznanou národnostnou menšinou. Ústredná vláda v Berlíne podporuje aktivity Lužických Srbov.

V ústave spolkových zemí Sasko a Brandenbursko, v ktorých Lužickí Srbi žijú, je zakotvené, že lužicko-srbský jazyk a kultúra sú chránené, to taktiež stojí v školskom zákone. Dnes skôr hospodárske okolnosti spôsobujú vysídľovanie lužicko-srbských obcí a rozptyl a zánik lužického povedomia. Vlády spolkových krajín Sasko, kam patrí Horná Lužica, a Brandenburska, kam patrí Dolná Lužica, podporujú lužicko-srbské školstvo a spoločenské aktivity. Len v Dolnej Lužici funguje tridsaťpäť vzdelávacích zariadení, v ktorých sa deti učia lužickej srbcine: škôlky, dvojazyčné školy, školy, Dolnosrbské gymnázium v Chotebuzi, pracuje Škola dolnosrbského jazyka a kultúry pre vzdelávanie dospelých.

V hornolužickom Budyšine stále existuje lužicko-srbské gymnázium, to isté ako za Štúrových čias. V celej Lužici sú rozšírené škôlky Witaj systémom vnorenia sa do jazyka pri hre. V Budyšine pracuje vydavateľstvo Domowina (založené v roku 1912), ktoré vydáva za podpory štátu knihy v lužickej srbcine. Na Lipskej univerzite, kde za Štúrových čias pracovalo srbské tovarišstvo, dnes funguje Ústav sorabistiky na pestovanie jazyka a kultúry, na jeho čele stojí doktor Edward Wörner.

Je tu ešte jedna zaujímavosť, ktorú si možno vysvetliť ako znak, že Lužickí Srbi cítia príslušnosť k ostatným Slovanom. V blízkosti lužickej osady Bačoň stojí impozantný Miléniový pomník. Ide o súsošie sv. Cyrila a Metoda, ktoré dali v roku 2000 postaviť katolícki Lužickí Srbi s podporou obyvateľov dvojazyčnej Lužice ako znak svojej vďaky za dar kresťanskej viery. Zároveň tým veľmi pôsobivo vyjadrili svoju spolupatričnosť k Veľkej Morave a k Slovanstvu vôbec.

Ludovít Štúr a odraz jeho významnej osobnosti na peniazoch Tajomstvá motívov na platidlách

Text a ilustrácie: Zbyšek ŠUSTEK

V predchádzajúcom čísle sme si ukázali, ako výber motívov na bankovkách v minulom režime ovplyvňovali ideologické kritériá. V tejto časti seriálu uzavrieme odhaľovanie ideologických hier s ideovou náplňou platiel a ukážeme si, aké úskalia čakali L. Štúra v demokratických pomeroch pri jeho ceste na slovenskú päťstokorunáčku. Už v roku 1972 nasledovalo nové rozhodnutie nahradiť všetky bankovky, teda aj krátko predtým vydanú dvadsaťkorunáčku a práve dokončovanú päťstokorunáčku, úplne inými. Ich tematická náplň však znovu vyvolala medzi zodpovednými orgánmi ideologické spory.

V roku 1973 vzniklo celkom päť variantov tematického zamerania bankoviek, vrátane tisícokorunáčky. Z nich iba štvrtý variant rátať s portrétom L. Štúra (päťdesiatkorunáčka) a s ďalšími nepolitickými osobnosťami (J. Kráš, B. Němcová, P. O. Hviezdoslav ako alternatíva L. Štúra, J. E. Purkyně, J. A. Komenský). Politický akcent mala iba téma SNP na päťstokorunáčke. Ostatné boli silne ideologizované. Krajnosťou bol prvý variant s K. Gottwaldom na všetkých nomináloch. Spoločnými témami ďalších troch variantov bolo SNP a K. Gottwald. Popri nich v druhom variante figurovali J. Nálepka, J. Fučík, K. Šmidke, A. Zápotocký alebo Z. Nejedlý, v treťom Š. Major alebo J. Osoha, A. Zápotocký alebo J. B. Pecka, M. Čulen, J. Wolker alebo S. K. Neuman, v piatom to boli ideálne postavy robotníka, družstevníčky, vedca a zdravotníčky.

■ KOMPROMISNÝ VARIANT

Po zamietnutí všetkých ideologizovaných alternatív prijala federálna vláda 13. júla 1976 kompromisné riešenie založené na štvrtom variante libreta z roku 1973. Prevažovali v ňom témy domácej kultúrnej a národnej tradície (P. O. Hviezdoslav – 10 Kčs, J. A. Komenský – 20 Kčs, L. Štúr – 50 Kčs, B. Smetana – 1 000 Kčs). Politický akcent mal len K. Gottwald (100 Kčs) a SNP (500 Kčs). Náprotivkom L. Štúra na rube päťdesiatkorunáčky bola Bratislava. Bankovky mali postupne vychádzať v rokoch 1979 až 1986. V skutočnosti však začali vychádzať až v roku 1986, keď už mala obiehať celá emisia.

Výtvarné skice vznikli v užšej súťaži deviatich vyzvaných (Karel Štech, Karel Fiala, Jiřina Adamcová, Jozef Baláž, Albin Brunovský, Karel Hruška, Jaroslav Lukavský, Ivan Schurmann, Ivan Strnad) a ďalších štyroch umelcov (Zdeněk Brdlík, Ján Černý) v lete 1977 (Obr. 4. 1 – 4.). V prvom kole zvíťazili Z. Brdlík a A. Brunovský, ktorých nasledoval J. Lukavský. Už v tomto kole sa rozhodlo realizovať návrh A. Brunovského na päťdesiatkorunáčku s L. Štúrom. V nasledujúcich užších súťažiach zvíťazil A. Brunovský s návrhom oboch strán desať- a tisícokorunáčky a lica dvadsaťkorunáčky a J. Lukavský s návrhom päťstokorunáčky. O stokorunáčke sa malo ďalej rozhodovať medzi J. Brdlíkom, A. Brunovským a J. Lukavským (Obr. 5. 1 – 3). V tejto fáze však bola realizácia návrhov odložená do roku 1983. Jej obnovenia sa však J. Lukavský (†1974) a Z. Brdlík (†1983) nedožili. Preto nakoniec pre jednotnosť spracovania všetky bankovky navrhoval A. Brunovský (Obr. 5. 4 a 5).

■ BRUNOVSKÉHO EMISIA

V poradí štvrtým zobrazením L. Štúra na peniazoch je jeho portrét na slovenskej päťstokorunáčke z roku 1993 a na jej neskorších modifikáciách. Cesta k nej však bola opäť spletitá, aj keď z tematického hľadiska bezkonfliktná. Pre odloženie vydávania tzv. Brunovského emisie sa túto emisiu nepodarilo do novembra 1989 uzavrieť. Stokorunáčka s portrétom K. Gottwalda, vydaná v októbri 1989, sa stala v nových pomeroch spoločensky neprijateľná. Pritom všetky vydané nominály boli v tom čase už zastarané z hľadiska ochrany proti falšovaniu. Upraviť a dokončiť túto

emisiu preto nemalo zmysel. Tak sa opäť rozhodlo začať s prípravou úplne nových bankoviek. Štátna banka stanovila ich technické parametre, ale po trpkých skúsenostiach z minulosti a po početných písomných reakciách verejnosti na stokorunáčku s portrétom K. Gottwalda sa neodvážila sama navrhovať ich tematické zameranie. Preto na získanie návrhov vyhlásila v septembri 1990 verejnú súťaž a jej výsledky dala posúdiť odbornej komisii. Jej víťazom bol pán Babič z Bohumína. Vo vyváženom zastúpení zahrnul slovenské, moravské i české motívy (na rub niektorých bankoviek navrhoval viaceré alternatívnych tém), ktoré sa striedali v chronologickej postupnosti podľa stúpajúceho nominálu (10 Kčs – Pribina/Nitra, 20 Kčs – Cyril a Metod/rotunda, hláholika, Velehrad, 50 Kčs – Přemysl Otakar II./Zlatá bula sicílska, 100 Kčs – Karel IV./Pražský hrad alebo Univerzita Karlova, 200 Kčs – J. A. Komenský/Fulnek alebo Orbis pictus, 500 Kčs – L. Štúr/Bratislava, 1 000 Kčs – B. Němcová, F. Palacký/Babičino údolie alebo Kroměříž, Hodslavice a Beskydy, 2 000 Kčs – M. R. Štefánik/Mohyla na Bradle, 5 000 Kčs – T. G. Masaryk/Alegória republiky/Pražský hrad), teda od desaťkorunáčky po päťtisícokorunáčku.

Voľba L. Štúra a Bratislava na päťstokorunáčku bola de facto prenesením motívov z obiehajúcej päťdesiatkorunáčky vzoru 1987. Výber L. Štúra bol v súlade s názorom aj ostatných navrhovateľov, kde medzi sto tridsiatimi tromi osobnosťami vystupoval L. Štúr s tridsiatimi tromi podaniami na piatom mieste po T. G. Masarykovi (54), M. R. Štefánikovi (49), Karlovi IV. (45), Cyrilovi a Metodovi (34) a pred J. A. Komenským (28), B. Němcovou (22), J. Husom (21) a J. Kollárom (20).

■ SLOVENSKÍ GRAFICI

Vo februári 1991 vyhlásili na základe týchto výsledkov súťaž na ideové návrhy. Vyzvali výtvarníkov Oldřicha Kulhána, Ivana Strnada, Karla Hrušku, Roberta Bruna, Jozefa Bubáka a Dušana Sopiaka. O. Kulhánek a D. Sopiak sa však na nej v tejto fáze nezúčastnili. Prihlásili sa však aj neoslovení autori. (Obr. 06 – 07) V súťaži boli udelené len dve tretie ceny, ktoré získali R. Brun a J. Bubák. Oboj odporučili, aby sa zúčastnili na užšej súťaži definitívnymi návrhmi na dvesto-, päťsto- a tisícokorunáčky, vydanie ktorých bolo najnaliehavejšie. V užšej súťaži v októbri 1991 boli všetky návrhy označené za nedostatočné a R. Brunovi, O. Kulhánkovi, J. Bubákovi a I. Strnadovi zadali vypracovanie definitívneho návrhu dvestokorunáčky s termínom do 15. januára 1992. Z nich expertná komisia vybrala návrh O. Kulhána, s ktorým banka nakoniec uzavrela zmluvu na realizáciu všetkých nominálov (Obr. 08 – 1).

Do realizácie platiel však zasiahlo rozdelenie federácie, z ktorého vyplynul záväzok oboch nástupníckych štátov do jedného roka oddeliť meny a vydať vlastné definitívne platiel. S prípravou slovenských peňazí sa začalo v druhom polroku 1992, pričom Slovensko dostalo v záujme urýchlenia ich vydania k dispozícii ideové a podrobné návrhy J. Bubáka.

V každom prípade bolo nevyhnutné vytvoriť nový, čisto slovenský tematický rad. Jeho koncipovanie prebiehalo v dvoch súbežných liniách a výber L. Štúra na jednu z bankoviek preto nebol úplne istý. Jedna línia bežala v bratislavskom ústredí ŠBČS, kde pripravili tri varianty libreta, ktoré sa stali súčasťou oficiálnych dokumentov. V dvoch z nich – úplne originálnych a obsahovo zaujímavých – L. Štúr chýbal (1 – Pribina, dielo Majstra Pavla, M. R. Hell, J. N. Humel, L. Štúr, M. R. Štefánik, E. M. Šoltésová, Š. B. Roman; 2 – M. Bel, S. Mikovíni, J. A. Segner, M. R. Hell, J. M. Petzval, D. Štúr, J. Murgaš, A. Stodola; 3 – S. Mikovíni, J. A. Segner, M. R. Hell, J. N. Hummel, P. J. Šafárik, A. J. Hurbanová, A. Kmeť, L. Podjvorinská). Štúr figuroval iba v prvom variante, ktorý bol len úpravou pôvodného libreta bankoviek ŠBČS.

■ V PRACOVNI GUVERNÉRA

Druhá línia sa odvíjala na ministerstve financií v pracovni Ing. Mariána Tkáča. Jej výsledok (Pribina, Cyril a Metod, dielo Majstra Pavla, A. Bernolák, L. Štúr, A. Hlinka, M. R. Štefánik) schválila vláda SR 27. 9. 1992 o 15. hodine v Trenčianskych Tepliciach za prítomnosti Michala Kováča, Augustína Mariána Húsku, Hvezdoňa Kočtúcha, Sergeja Kozlíka, Júliusa Tótha, Vladimíra Masára, Jozefa Kollára a Vladimíra Mečiara. Pragmaticky modifikovala a doplnila pôvodný tematický rad bankoviek ŠBČS. Zachovala v ňom portrét L. Štúra na päťstokorunáčke a rátať aj s použitím jej pôvodného návrhu od J. Bubáka (Obr. 8. 5 a 6), ako aj s využitím jeho ideových návrhov so slovenskými témami, ktoré len presunula na iné nominály. Predbežne nerátala s vydaním dvetisícokorunáčky.

Marián Tkáč navrhol nahradiť v librete M. R. Štefánika A. Dubčekom, ale Vladimír Mečiar jeho návrh zamietol, vraj pre potrebu prehodnotiť osobnosť A. Dubčeka. Rozhodnutie vlády bolo určujúce. V návrhu na päťstokorunáčku boli zmenené len detaily – text, štátny znak a jeho poloha (Obr. 8: 2). Realizácia bankovky bola mimoriadne úspešná. Portrétna rytina je pravdepodobne jednou z najdokonalejších rytín v bankovkovej grafike s mimoriadnou živostou výrazu tváre a vynikajúco prepracovanou gradáciou línií. Pôvodná podoba bankovky sa dočkala dvoch modifikácií: prvej s upravenou farebnosťou a ďalšej s doplnenými ochrannými prvkami. Dva z nich – vysokosvetlý vodoznak a opticky premenlivá farba – boli využité na zobrazenie dvoch symbolov so vzťahom k osobe L. Štúra – pera a orlej hlavy (Obr. 8: 4 až 6). Z modifikácie päťstokorunáčky z roku 2000 je odvodená aj pamätná päťstokorunová minca vydaná pri príležitosti biliménia v tvare plakety s obrazom tejto bankovky.

Ďalšie zobrazenie L. Štúra na platiel bolo na pamätnej dvestokorunovej minci z roku 1993 vydané k 150. výročiu kodifikácie spisovnej slovenčiny (Obr. 7). Zobrazuje trojportrét J. M. Hurbanu, L. Štúra a M. M. Hodžu, ktorí v roku 1843 na návšteve u J. Holého prijali jej zásady.

Pokračovanie nabadúce

Obr. 04
Portrét L. Štúra na návrhoch päťdesiatkorunáčky zo súťaži v sedemdesiatych rokoch 20. storočia (1 a 2 – Karel Hruška, 3 a 4 – Ivan Strnad, návrh a návrh farebného riešenia päťdesiatkorunáčky, užšia súťaž na novú emisiu bankoviek z roku 1976).

Obr. 05
Portrét L. Štúra na návrhoch päťdesiatkorunáčky zo súťaži zo sedemdesiatych rokov 20. storočia (1 – Zdeněk Brdlík; 2 – Jaroslav Lukavský; 3 – Albin Brunovský, návrhy z užšej súťaže z roku 1976; 4 – Albin Brunovský, upravený návrh z roku 1982; 5 – Albin Brunovský, realizovaná podoba päťdesiatkorunáčky vzoru 1987) a jeden z návrhov na československú päťstokorunáčku zo súťaže z februára 1991 (6 – Otto Lupták).

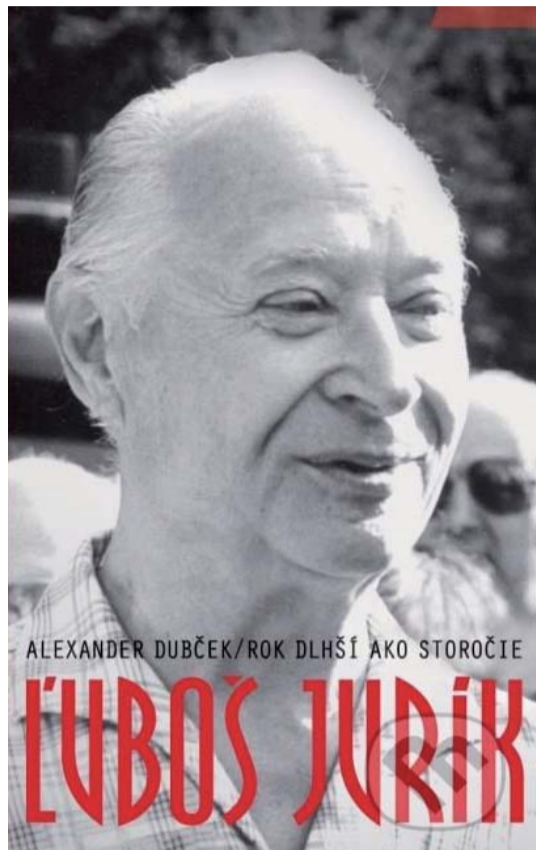
Obr. 06
Návrhy na československú päťstokorunáčku zo súťaže z februára 1991 (1 – František Dvořák, 2 – Ivan Schnur, 3 – Ivan Strnad, 4 – Jaroslav Bejvl, 5 – Karel Hruška, 6 – Karel Kroupa a Jan Moravec).

Obr. 07
Pamätná strieborná dvestokorunová minca k 150. výročiu kodifikácie spisovnej slovenčiny

Držiteľ Oscara – Rus Nikita Michalkov sfilmuje Dubčekov príbeh Prenikavý úspech matičnej knihy

Dušan D. KERNÝ – Foto: autor

Knihu Rok dlhší ako storočie o živote Alexandra Dubčeka editorsky verejnosti sprístupnilo vydavateľstvo Matice slovenskej. Text autora Ľuboša Juríka sa stal aj podkladom na scenár medzinárodného filmu. Ťažiskom budúceho filmu bude desať dní v Moskve – rokovania v Kremli po sovietskej okupácii vtedajšej ČSSR v auguste roku 1968. Film na základe Juríkovej knihy Rok dlhší ako storočie, vydané vďaka manažmentu matičného vydavateľstva a jeho spolupráci s autorom, bude prvým spoločným projektom troch televízií – slovenskej RTVS, českej televízie a ruskej televízie.

Réžiu má mať jeden z mála ruských filmárov, ktorý získal Oscara, režisér Nikita Michalkov. Na stretnutí s matičiarimi v Bratislave to oznámil spisovateľ Ľuboš Jurík.

■ V MATICI

Na besede sa zúčastnil syn Alexandra Dubčeka Milan, niekdajší slovenský veľvyslanec v Grécku, Izraeli a Etiópii, a dvaja z posledných žijúcich troch osobných priateľov Alexandra Dubčeka – prof. Ivan Luluha, doc. Pavol Pollák. Stretnutie sa konalo za účasti spisovateľa Antona Hykischu, niekdajšieho veľvyslanca SR v Kanade.

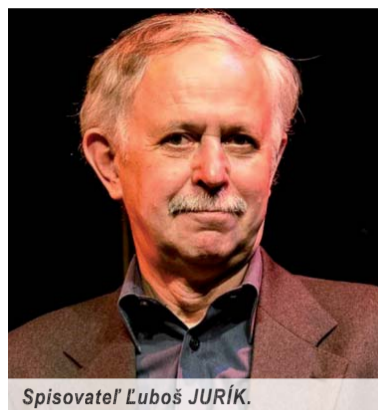
„Rozsahom svojich skúseností mi bol mimoriadne užitočným radcom a sprievodcom pri písaní

knihy,“ zdôraznil v besede na matičnej pôde autor Ľ. Jurík. Besedu usporiadal Bratislavský dom Matice slovenskej. Jeho riaditeľ Stanislav Bachleda viedol vyše trojhodinové rušné stretnutie plné pozoruhodných spomienok a originálnych názorov.

„Som rád, že kniha vyšla, a tak spoznávam otca z rozprávání iných ľudí, svedkov doby,“ vyjadril sa o publikácii aj o pripravovanom filmovom projekte Milan Dubček. Pripomenul, že mnohé roky v čase tzv. normalizácie boli aj rokmi frustrácií a depresii, „bolo to náročné vydržať ustavičné sledovanie, lebo vtedy nebola taká technika ako dnes a všetko policajné sledovanie sa dialo okato a z bezprostrednej blízkosti“.

■ Z PRVEJ RUKY

„Prerazoval som celý život Alexandra Dubčeka v prvej osobe. Takmer výlučne sa však opieram o fakty, nevymýšľam si, nejde o fikciu, ale o historické indicie, nazval by som to fantazijný historizmus. V roku 1968 som bol v prvom ročníku vysokej školy, moja mladosť sa prelínala s tou dobou a bolo pre

Spisovateľ Ľuboš JURÍK.

mňa nevyhnutné s tým všetkým sa literárne vyrovnáť,“ povedal okrem iného autor Ľuboš Jurík. „Tak ako sa musíme vyrovnáť s procesmi päťdesiatych rokov, s popravou Clementisa, prvého Slováka, ministra zahraničných vecí, tak sa musíme vyrovnáť aj vyrovnávať tiež s rokom 1968 a tým, čo bolo potom, zažil som to, nebolo to z druhej ruky,“ zdôraznil známy slovenský literárny tvorca.

„Otec bol spontánny,“ pridal bezprostrednú spomienku syn Milan. „Dnes by sa politici či manažéri mohli učiť. Veď tak ako sa správal v kontakte s ľuďmi, to sa dnes vyučuje v kurzoch public relations.“

Spisovateľ A. Hykisch o. i. pripomenul, že program reforiem roku 1968 bol unikátny; bol to jediný program na celom svete, ktorý hľadal cestu medzi socializmom a kapitalizmom, bol to ľudský program bez miliónov nezamestnaných. „Ľudia verili, že je možné mať lepší svet, dnes všade preniká konzumizmus a ľudia sa viac chcú prispôbovať, politici sú iní, Dubčekovi ľudia verili, lebo cítili, že on

sám verí v to, čo hovorí,“ povedal o. i. prof. Ivan Luluha. Podľa neho idey, ktoré vyslovil A. Dubček v roku 1988, ho radia medzi otcov procesu zjednocovania dnešnej Európy. Dubček zostáva majákom a čím väčší sa vzdalujeme od jeho doby, tým zreteľnejšie vidíme a uvedomujeme si, čo znamenal.

■ INDÍCIE O SMRTI

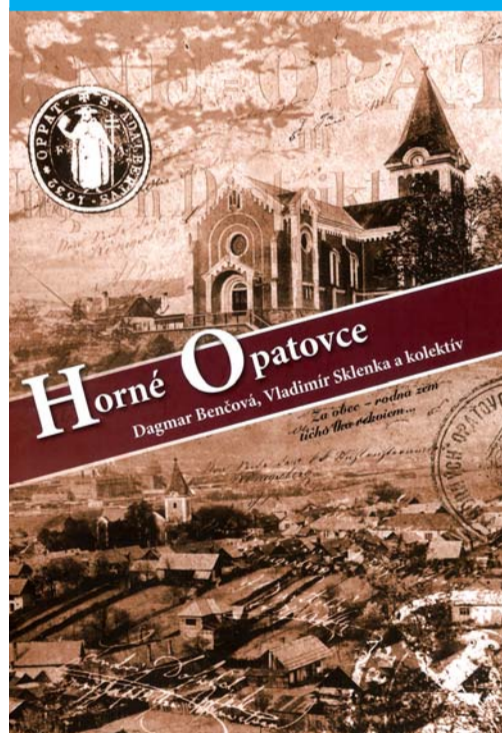
Docent Pavol Pollák, ktorý bol blízky priateľ Alexandra Dubčeka od roku 1948, ešte otvoril a aj rozprúdil diskusiu o tragickej havárii, jej príčinách a dôsledkoch, o tom, ako sa nestal prezidentom A. Dubček, ale V. Havel. Podľa neho to všetko bola súčasť dlho pripravovanej geopolitickej hry. Na tej sa zúčastnil aj sovietsky „perestrojový“ Michail Gorbačov. Ani on nechcel Dubčeka. A spomínali sa dodnes nevyjasnené indicie, veď zhruba v rovnakom čase zomreli traja činitelia z troch rôznych štátov, ktorí mali ísť v roku 1992 do Moskvy. Mali tam vypovedať o invázii v roku 1968. Medzi nimi aj A. Dubček, ktorému v tom zabránila tragická havária.

Všetci prítomní vyzdvihli matičné vydavateľstvo za vydanie mimoriadne podnetnej knihy, ktorá originálne rozširuje doterajšiu bohatú a obsažnú literatúru o A. Dubčekovi ako o predstaviteľovi obrodného procesu v šesťdesiatych rokoch minulého storočia, ktorý potlačili a zmarili okupačné vojská v auguste 1968. Rovnako ocenili aj pohostinnú pôdu Domu Matice slovenskej v Bratislave. Kniha, podľa slov Ľ. Juríka, sa úspešne predáva, už v januári 2016 sa pripravuje jej dotlač, aj keď vyšla len toho roku v novembri.

Neobyčajná história jednej obce

Dagmar Benčová, Vladimír Skdenka a kol.: Horné Opatovce, Historia magistra vitae, Banská Bystrica 2012

KNIHA TÝŽDŇA

V roku 1954 vyhynuli v Horných Opatovciach včely. V nasledujúcom roku sa z pastvín nevrátili domov kravy. Nedokázali sa postaviť na nohy. Museli ich priviezť na vozoch. To bol začiatok skazy dediny po tom, čo v jej blízkosti sa vládla v roku 1951 rozhodla postaviť hliníkareň. Výroba sa začala v roku 1953, no už v roku 1956 došlo k stavebnej uzávere. O rok na to prestali rodiť ovocné stromy. Hliníkareň vypúšťala do voľného priestoru fluorovodík, jednu z mála chemických látok, ktorá rozpúšťa sklo. O tom v Opatovciach netušili, až keď sa im okná na domoch začali meniť na nepriehľadné tabule.

„Monografie o obciach, ktoré sa píšú, zachytávajú ich dejiny i súčasnosť, vyzdvihujú, čo dosiahli a čo chystajú do budúcnosti. Monografia o Horných Opatovciach bude iná, bude to nekrológ,“ uvádza sa v knižke. To je fakt. Lebo už v roku 1954 zaznel prvý odborný názor, že dedina sa bude musieť vystahovať. Od roku 1960 chrlili Závody SNP do prostredia vyše 22 500 ton plyných a pevných exhalátov ročne, najmä však na 1 380 obyvateľov obce Horné Opatovce. Až v roku 1969, po deväťstoročnej histórii, obec oficiálne zrušili.

Faktom však tiež je, že Opatovčania sa svojej rodnej dediny nevzdali. „Každoročne sa schádzame pri jedinej zachovanej stavbe, pri kostole, ako na panychide za domovom,“ napísala našej redakcii Mgr. Mária Zatková, rodáčka a bývalá učiteľka. Prelomovým bol rok 1993. Vtedy našiel kostol v zúboženom stave kňaz z Hostoviec Jozef Kuna a prebudil zatrpknutých Opatovčanov k aktívnej činnosti. Už v roku 2001 Ministerstvo kultúry SR zapísalo Kostol sv. Vavrinca ako národnú kultúrnu pamiatku. Monografia o Horných Opatovciach nie je obyčajnou históriou jednej lokality. Prináša množstvo živých obrazov zo života dávnych generácií i svedectvo o tom, že v 17. storočí v úradnom styku tu bola bežná slovenčina.

Eva ZELENAYOVÁ

MEDAILÓN

Slovenská literatúra má niekoľko výrazných spisovateľiek, ktoré tvoria literatúru pre deti a mládež, pričom každému hneď prídu na myseľ mená ako Krista Bendová, Mária Ďuričková či Eleonóra Gašparová. Medzi tieto silné literárne osobnosti nesporne patrí aj Anita Tešovičová.

Má kľúč k detskej duši

Anita Tešovičová sa narodila 29. decembra 1940 v Žiline a po absolvovaní Jedenástročnej strednej školy v Banskej Bystrici vyštudovala slovenský jazyk a dejepis na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Už počas vysokoškolských štúdií pracovala v literárnej redakcii Československého rozhlasu v Bratislave a ako metodička v Okresnom osvetovom stredisku v Žiline. Rozhlas sa stal napokon jej domovským prístavom, čo zúročila aj pri tvorbe literárnych pásiem a rozhlasových hier. Popri práci v rozhlase sa venovala tvorbe pre deti aj pre dospelých. Pre deti napísala knihu Kvetuškiné rozprávky (1986), knihu veršov Bola Mica u holiča? (2005), televíznu bábkovú hru Červenáčik – Peháčik (1990), dramatisovanú rozprávku Biely slon (1995) a množstvo textov k veršovaným malovankám. V jej tvorbe pre deti dominuje nápaditosť a humor, vytvárajúci komické asociácie obrazov, predstáv, slov, za ktorými sa skrývajú aj vážnejšie myšlienky. Pútavé, svieže básničky, ktoré rozvíjajú svet detskej fantázie, predstavila aj v zbierke Školská brána otvorená (2008). Ďalším pólom jej tvorby je tvorba pre dospelých, kde nájdeme zbierky reflexívnej lyriky, aforizmy, ale aj knihu na mimoriadne vážnu tému Alzheimerovej choroby s názvom Údolie zabúdania. Svoje tvorivé schopnosti uplatnila aj v populárnej hudbe a je autorkou vyše dvesto pôvodných piesňových textov. Anita Tešovičová v týchto dňoch oslavuje pekné životné jubileum. V mene jej dospelých i detských čitateľov jej redakcia SNN srdečne blahožela.

(mab)

HUMORESKA

Nie je sviatok ako piatok, písal už dávno vo svojich Slovenských prísloviach, porekadiach a úsloviach baľko Záturcký. Pre mladú generáciu a ateistov napoviem, že naša kresťanská slovenská občina držala zvyčajne v piatok pôst. Dnes poniektorí, napríklad dôchodcovia, držia pôst po celý týždeň, ale to nemá s vierou nič spoločné, skôr ide o obsah peňaženky. Samozrejme že protipólom piatku, teda pôstu, boli sviatky. Vtedy sa jedlo, pilo, hodovalo, keď na to našinec mal, a to platí až dodnes. Keďže Vianoce sa zásluhou reklám už vkrádajú do našich príbytkov, každú chvíľu zakopnem o voľajaky náznak

hodovania. Kolegyňa v práci si bola po domáce klobásky do vianočnej kapustnice a časť pracovného času mi rozprávala o jej osobitom recepte na túto tradičnú rekvizitu

vie, že v stredoveku bol cirkevnou vrchnosťou zaradený medzi vodné živočíchky aj bobor, takže ho podobne ako ryby mohli pobožní našinci jesť aj počas pôstu. Ešte

k tradíciám. Mládež si tradície zamieňa s tým, že sa prevádzajú na starých bicykloch, vykutráných kdesi v šope, namiesto popísaných tričiek vyhrabú zo

vracajú už niekoľko rokov. Prekrajovanie jablčok, hádzanie orechov po izbe, niektorí jedinci azda aj olovo lejú. Ja by som mal zopár inovácií do týchto bohumilých zvykov. Napríklad pod štedrovečerný obrus si do každého rohu dajte poštové oznámenie, aby vás v ďalšom roku nezaskočila úradná pošta. Dobré je tiež omotať obvázom všetky nohy stola, aby ste nepotrebovali služby nášho zdravotníctva. No a na úvahu nechám, či si nezavesíte figúrku exekútora na WC, aby vás Najvyšší od podobnej hávede zavaroval ráciľ. Len si dajte pozor na trojkraľovú koledu, konkrétne na pasáž: A ty čierny, ty tam v zradu, nevystrukuj na nás bradu... Mohli by ste sa totiž dostať do potáhovaliek za xenofóbiu a rasizmus.

Marek DANKO

Keď sú sviatky teraz celkom po novom...

Vianoc. Ďalšia kolegyňa, ktorá sa náhodou zastavila v našej kancelárii, k tomu hneď pridala recepty na to najlepšie vianočné pečivo. Ešteže kolega nie je len teoretik, ale rovno ma pozval na vianočný punč. Kam inam ako na Vianočné trhy, ktoré máme od roboty čo by salónkou dohodil.

Mimochodom, keď už hovoríme o pôste, málokto z vás zrejme

šťastie, že je tento masívny hľadavec na zozname chránených zvierat, ináč by nám naše slávne obchodné reťazce mohli ponúkať namiesto vianočného kapra vianočného bobora. Len medzi nami, viete si predstaviť na štedrovečernom stole takéto hebedo, ktoré môže vážiť až tridsať kilogramov?

Ale odbočil som... V súčasnosti je v istých kruhoch v móde návrat

skrine pletený sveter po dedkovi a namiesto whisky si dajú borovičku. To posledné viem od synátora, ktorý brigáduje vo vychytenom bratislavskom klube a tam sa dokonca stalo, že počas jednej párty omladina spotrebovala všetku borovičku, aj keď bol v akcii lacnejší kubánsky rum a írsky whisky.

Slováci v strednom veku sa k tradíciám, hovoríme teraz o vianočných,

Pred tridsiatimi rokmi umrel slovenský spisovateľ Ján BODENEK Keď bol v slovníku škriatkom Bacílek...

Pavol M. KUBIŠ – Foto: archív a internet

Posledných dvadsaťdva rokov svojho plodného života prežil vydavateľský redaktor a spisovateľ Ján Bodenek v Banskej Bystrici. V meste pod Urpínom, na Mládežníckej ulici, kde býval a tvoril, vznikli okrem iného také diela ako Medzi nami (1967), Vina (1968), román pre mládež Leto na Rovniach (1975), ktorý poznáme i z rozhlasovej dramatizácie či televíznej inscenácie...

Ján Bodenek pochádzal z Turca; narodil sa 6. marca 1911 vo Vrútkach, no väčšiu časť života pôsobil v Martine ako pomocný redaktor, jazykový redaktor a riaditeľ Vydavateľstva Osveta.

Vo svojich spomienkach, ktoré pod názvom Moja sudička vychádzali v roku 1986 v časopise Život, spisovateľ často spomína na roky strávené v Martine. V októbri 1934 nastúpil tu ako administrátor do Národných novín, čoskoro však pre silné sociálne cítenie a postoje dostal výpoveď a do Martina sa vrátil opäť o dva roky.

„Koncom roku 1936 naskytla sa mi možnosť nastúpiť znovu do Matice slovenskej ako jazykový redaktor. Keď som uvážil bratislavské možnosti, videla sa mi lepšia perspektíva v Martine. Poradil som sa s Rudolfom Klačkom a zhodli sme sa, že mi tu bude lepšie. Matica vtedy už bola najväčším slovenským vydavateľstvom a svoju činnosť mala v pláne veľkoryso rozširovať... V Martine bol ešte Ľudo Ondrejov. Tomu som sa veľmi potešil, lebo sa obnovilo naše predošlé priateľstvo. Jedného dňa ma zobral do blízkeho Kláštora pod Znievom, kde pôsobil jeho nový kamarát, mladý profesor na tamojšom gymnáziu, kritik Jozef Felix... Jedného dňa pred prázdninami 1937

Ján BODENEK.

som ho oslovil, či by si román (Zapálené srdca – pozn. aut.), ktorý som mal hotový v šuplíku, neprečítal...“ takto rámcuje v memoároch svoje profesionálne a autorské rozhodovanie J. Bodenek.

■ VYRADENÁ MAŤ

„V čakani som si povedal,“ pokračuje spisovateľ v spomienkach, „že v každom prípade sa pokúsim písať ďalej i začal som pracovať na téme, o ktorej som rozmýšľal už v Bratislave: zobrazit ťažký život našich matiek v takých pomeroch,

v akých sme žili na Vrútkach. A začal som písať prvé vety románu Ivkova biela mať. Mohlo to byť začiatkom prázdnin 1937. Písal som celé prázdniny a rozhodol som sa, že príbeh za každú cenu dokončím... Začiatkom roku 1938 som dostal správu od Rudolfa Klačku, že Ivkovu bielu mať prijal a že ju dal ilustrovať Jaroslavu Vodrážkovi... Ivkova biela mať bude mojou prvou knihou. Aj bola. Od zadania rukopisu bola von vari o tri či štyri mesiace...“

Aj keď kritika privítala knihu kladne, Ivkova biela mať mala zvláštne osudy. Po prvom rozobranom vydaní nemohla opäť vyjsť, lebo jeden z vedúcich čitateľov Matice s rozhodujúcim slovom mal výhrady voči jej smutnému ladeniu. Vyšla až roku 1945 a hneď aj v ďalšom roku. Ale na jednom školení v Budmericiach knihu opäť odsúdili pre „sociálny defetizmus“, potom ju vyradili z knižnic a dali zošrotovať. Do rúk deťom sa dostala v novom vydaní až v roku 1959 a potom nasledovalo niekoľko jej vydaní za sebou.

■ ZAPÁLENÝ MATIČIAR

Načo tajiť, účastník Slovenského národného povstania, ktorý do boja s fašizmom šiel aj za sociálne spravodlivejšiu spoločnosť, dostal ďalší úder „od svojich“ začiatkom

Podľa Bodenkovej predlohy nakrútili filmovú veselohru Skalní v ofsajde.

päťdesiatych rokov. Vo Vydavateľstve Osveta, ktorého bol riaditeľom, pripravovali príručný encyklopedický slovník. „Podozrivá“ to vec pre primitívov vo funkciách a na pozíciách! Príklad za všetky: Tvorcovia slovníka nerešpektovali hierarchiu stránkových a vládných funkcií, ale riadili sa stroho iba abecedou. Ktosi na „Bab“ sa tým pádom dostal pred Bacílka – vtedy prvého muža na Slovensku, ktorý dôsledne presadzoval čechoslovakizmus Novotného razenia! Preto mu aj vyhovoval...Redaktori skončili vo väzení, riaditeľ na ulici.

Z Martina prišiel Bodenek do Banskej Bystrice v roku 1963 – v čase, keď v Stredoslovenskom vydavateľstve vyšla „inkriminovaná“ kniha Zlatice Solivajsovej. Bodenek bol na čele tohto vydavateľstva...

Odstránili ho „decentne“, pre väčšinu verejnosti ticho, nad Bodenekom, ktorý bol aj zapáleným matičiarom najmä v martinskom prostredí, zlahla zem...

V roku 1971 odišiel do dôchodku. Ešte bol činný v spisova-

teľskej organizácii; písal. Pred tridsiatimi rokmi – 20. novembra 1985 – umrel.

■ ČITATEĽSKÁ PAMÄŤ

Ján Bodenek sa do pamäti čitateľov zapísal ako autor desiatich románov a zbierok noviel, v ktorých sa citlivo prejavovalo mravné pretváranie ľudí na pozadí historického diania, pričom v ostatnom tvorivom období kriticky registroval prejavy niektorých súčasníkov – ľahostajnosť, karierezizmus, odcudzovanie sa detí rodičom trebars v knihách Z vlích dní (1947), Na starom grunte (1957), Katastrofa (1961) – podľa nej nakrútil Ján Lacko filmovú veselohru Skalní v ofsajde, Dom s manzardkou(1980)...

Patril medzi popredných spisovateľov medzivojnového obdobia, ktorého od prvých kníh pre deti a mládež až po románové či novelistické zbierky vždy zaujímal človek, jeho dramatické premeny i sklamania.

Viktor PAVLENDÁ chcel nie slovami, ale skutkami obrodu socializmu v ČSSR

Na statočných Slovákov netreba zabúdať

Štefan SAMSON – Foto: zdroj internet

Viktor PAVLENDÁ sa narodil 23. januára 1928 v Katarínskej Hute, ktorá je časťou Cinobane, v okrese Poltár. Strednú školu, štyri triedy gymnázia a obchodnú akadémiu vychodil v Banskej Bystrici. Vysokú školu hospodárskych vied v Bratislave ukončil v roku 1951. Už počas vysokoškolského štúdia pracoval ako pomocný asistent a na spomínanej vysokej škole ostal pôsobiť aj po promócií.

Prof. Viktor PAVLENDÁ dôsledne podporoval dubčekovské smerovanie spoločnosti.

V roku 1952 ho poverili založiť Katedru politickej ekonómie na novovznikajúcej Vysoké škole technickej v Košiciach a stal sa aj jej vedúcim. Vedeckú aspirantúru absolvoval na Moskovskom inštitúte národného hospodárstva G. V. Plechanova v rokoch 1953 – 1956. Potom sa vrátil na Vysokú školu ekonomickú, kde bol vedúcim Katedry politickej ekonómie na jej Národohospodárskej fakulte, prorektorom pre vedeckú prácu, v rokoch 1958 – 1961 rektorom a neskôr opäť vedúcim katedry politickej ekonómie. Ako mimoriadny profesor pôsobil od roku 1963, doktorskú prácu obhájil v roku 1967 a za riadneho profesora bol vymenovaný v roku 1968.

■ MNOHOSTRANNÉ AKTIVITY
Už počas štúdia sa politicky

angažoval, bol funkcionárom v mládežníckom hnutí, v poslednom ročníku vysokoškolského štúdia vstúpil do KSČ. Stranícky napredoval, v rokoch 1958 – 1968 bol kandidátom ÚV KSS, v rokoch 1968 – 1970 členom ÚV KSS, Predsedníctva ÚV KSS, Sekretariátu ÚV KSS, členom ÚV KSČ, poslancom Slovenskej národnej rady a Snemovne národov FZ ČSSR. Bol tiež členom Slovenskej plánovacej komisie, Štátnej komisie pre riadenie a organizáciu, členom Vedeckého kolégia v Slovenskej akadémii vied, redakčnej rady Ekonomického časopisu...

Bol pracovitý a primerane vzdelaný a schopnosťami ambicióznym. Veľa toho chcel urobiť. Darilo sa mu, ale aj nedarilo. Mal podporu kolegov, ale dočkal sa aj kladenia poľien pod nohy a podrazov. Mal

úspechy, ale prišli aj nepochopenia a neúspechy.

■ PRELOMOVÉ ROKY

Šesťdesiate a sedemdesiate roky boli pre neho, jeho prácu, kariéru, ale aj pre jeho rodinu prelomové. Bol jeden z tých, ktorí chceli nielen slovami, ale aj skutkami obrodit vtedajší socializmus. Bol aktívnym zástancom a podporovateľom dubčekovského smerovania spoločnosti. Stal sa tajomníkom ÚV KSS pre priemysel. Aj z tejto stránickej pozície sa ako vedecký pracovník ekonómie usiloval ukázať pravdivý obraz politického a hospodárskeho postavenia Slovenska v rámci Československej federácie. Postavenie a rozvoj Slovenska videl najmä v takom jej usporiadaní, v ktorom by Slovensko bolo rovnoprávnym partnerom s Českom. Bol zástancom federácie dvoch národných, relatívne samostatných, spolupracujúcich ekonomík, a to aj presadzoval vo svojej činnosti. Takto ponímaná reforma obrodného procesu by si vyžadovala dať Slovensku aj možnosť samostatnejšieho politického rozhodovania v rámci federácie. A to sa už niektorým jeho politickým, najmä pražským kolegom nepozdávalo a nepáčilo. Tí presadzovali viac trhovosti a väčšiu integritu v rámci federácie. Viktora Pavlendu začali obviňovať z revizionistických a oportunistických názorov a postojov škodlivých socialistickému spoločenstvu.

■ ODSÚDIL INTERVENCIU

Vstup vojsk Varšavskej zmluvy do Česko-Slovenska v auguste

1968 ešte viac skomplikoval postavenie a život Viktora Pavlendu. Ozbromenú intervenciu odsúdil a jednoznačne ju označil ako okupáciu a neadekvátny mocenský zásah do uskutočňovaného obrodného procesu socializmu. Aj z hľadiska svojho stránickejho postavenia trval na okamžitom odchode okupačných vojsk z našej republiky.

Jeho názory na väčšiu decentralizáciu právomoci a rozhodovania na prospech Slovenska v rámci federácie, odsúdenie vstupu vojsk Varšavskej zmluvy do Česko-Slovenska a požadovanie ich urýchleného odchodu znamenali, že jeho dovtedy získané postavenie sa začalo otriasať. V druhej polovici roku 1969 a potom aj počas ďalších rokov o osude Viktora Pavlendu už rozhodovali iní. Rozhodovali tí, ktorým obrodný dubčekovský proces pod heslom Socializmus s ľudskou tvárou nevyhovoval, ale aj tí, ktorí síce s ním súhlasili, ale konjunkturálne postrehli, že pre svoje osobné dobro najlepšie urobí, keď sa čo najskôr prispôbia novým normalizačným politickým pomeroch. Po krátkej epizóde mimoriadneho a splnomocneného veľvyslancu ČSSR vo Švédsku ho zbavili všetkých funkcií a v roku 1971 vylúčili z KSČ. Nemohol sa vrátiť na svoje pôvodné pracovné miesto profesora na VŠE v Bratislave. Do konca života potom pracoval ako radový pracovník vo

Výskumnom ústave práce a sociálneho rozvoja v Bratislave, zbavený možnosti publikovania výsledkov svojho výskumu.

■ PO ŠTVRŤSTOROČÍ...

Viktora Pavlendu som poznal od mladosti. Boli sme vrstovníci, len rok bol odo mňa starší. Chodili sme spolu v rovnakom čase do gymnázia i do obchodnej akadémie v Banskej Bystrici a potom aj na vysokú školu. Rok sme spolu pracovali na VŠT v Košiciach. V tom dramatickom, pamätnom roku 1968 po nešťastnom auguste sme sa tiež stretli – nabádal na pokoj a zachovanie rozvahy – čo vtedy bolo takmer celospoločenské motto. Spolupracovali sme, aj keď po roku 1970 už ako na okraj diania odsunutý pracoval vo výskumnom ústave. Naposledy, ale už len cez televíznu obrazovku, som ho videl koncom roka 1989, keď sa v diskusií vyjadroval k novej politickej situácii, ktorá u nás vznikla. Krátko na to 5. júla 1990 zomrel. Je to už dvadsaťpäť rokov, čo nie je medzi nami...

O profesorovi Ing. Viktorovi Pavlendovi, DrSc., pišem preto, lebo si to jeho pokrokové myslenie, jednoznačný postoj a práca, ktorú vykonal v obrodnom procese socializmu v šesťdesiatych rokoch, zaslúži. Na takýchto ľuďoch netreba zabúdať.

Autor je profesor Ekonomickej fakulty TU Košice.

Odsúdenie intervencie v auguste 1968 bolo koncom Pavlendovej politickej kariéry.

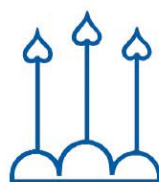
INZERCIA

DODÁVATEĽ KOMPLEXNÝCH RIEŠENÍ V OBLASTI
VÝROBY KNÍH, ČASOPISOV A KATALÓGOV

Plníme knižnice

už 146 rokov

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Rok
za nami

Na otázku, aký bol matičný rok 2015, vyjadril som celkovú spokojnosť. Boli sme najagilnejším organizátorom udalostí v rámci Roka Ľudovíta Štúra. Akcii, ktoré sme usporiadali, nehovoriac už o tých, na ktorých sme sa zúčastnili, sú stovky, ak nie tisíce. Zväčšili sme panteón pred matičnou budovou v Martine, ale aj Aleju dejateľov v Rimavskej Sobote. Nezľakli sme sa budovania Štúrovho pamätníka v meste po ňom pomenovanom. Dokončíme ho aj bez nami navrhovaného princípu, aby pri povolovaní pamätníkov významným osobnostiam či udalostiam, ktoré majú v kalendári osobitný deň, nemali obce či mestá právo veta. Bratislave sme navrhli pomenovať nový „Starý“ most Štúrovým menom. V záujme Slovákov na zmiešanom území sme sa nielen stretli v Lučenci, ale lobovali sme aj za konanie štátnych a samosprávnych orgánov. Iniciovali sme zapísanie štvrtého júna do kalendára pamätných dní ako Dňa uzavretia mierovej zmluvy v Trianone a premenovanie devätnásteho septembra na Deň nezávislosti. Zaujali sme jasné stanovisko aj k viacerým spoločenským otázkam, kde ostatní zväčša mlčia.

A zaznamenali sme pozitívne zmeny aj vnútri Matice. „Nebude zo dňa na deň zo psa slanina,“ ale trpezlivé, pokorné a nenásilné presadzovanie matičnej pravdy začína prinášať ovocie. Mladí ľudia v dôležitých matičných funkciách získavajú ostrohy, a aj keď to zväčša niekde ešte zaškripe, som presvedčený o správnoti obsadzovania postov mladými. Potvrďuje to aj ekonomická konsolidácia. Len taká malíčkost: dokázali sme splatiť v podstate všetky zdedené dlhy. Sme úspešní v produkcii kníh. Keby tak ešte efektívnejšie pracovala naša Neografia.

Aj v prístupe zo strany štátu sme zaznamenali pozitívny obrat. Predseda vlády prispel napríklad zo svojej rezervy na vybudovanie knižnice slovenskej štátnosti.

Plníme, či začíname plniť niektoré dlhodobé zamýšľané zámery. V duchu princípu, že je dôležité konať, ale ešte dôležitejšie, aby sa o našich skutkoch vedelo, začali sme pripravovať a uverejňovať krátke matičné videofilmky. A hodláme pokročiť aj v iných oblastiach našich aktivít. Nie, všetko ešte nie je ideálne. A vôbec „hráme do kariet“ všetkým našim členom? Ved' názorov je toľko, koľko máme v Matici členov.

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
.tasr.

V nitrianskom Dome Matice slovenskej už znela Tichá noc... Od Kataríny do Troch kráľov

Michaela KARÁČOVÁ, pracovníčka Domu MS v Nitre

K obdobiu adventu a Vianoc sa viaže množstvo ľudových tradícií, pranostiek, zvykov, piesní (kolied), ale aj výzdoby príbytkov, prípravy jedál a iných zvykov. Tieto zvyklosti si pripomenuli v Dome Matice slovenskej v Nitre 27. novembra na podujatí Od Kataríny do Troch kráľov.

Pre deti z MŠ Alexyho, MŠ Dolnočermánska a žiakov zo ZŠ Škultétyho tu pripravili program matičari z folklórnej skupiny Rocháň zo Sľažian. Pod vedením Mgr. Beáty Karáčovej predviedli deťom zvyky a tradície Štedrého dňa. Počas dňa celá rodina držala pôst. Dievky pripravovali štedrovečerný stôl, chlapi opatřili statok, aby aj zvieratá vedeli, že sa deje niečo dôležité. Starká malým vnúčatám rozprávala, ako to bolo, keď bola malá. Po západe slnka si všetci sadli za stôl a pomodlili sa. Gazda prišiel so sitom, sviecou a vinšom: „Vinšujem vám tieto sviatky, Krista Pána narodenie, aby vám dal Pán Boh zdravia, šťastia a hojného božského požehnanie.“ Večera pozostávala z obľátok, medu, cesnaku, jablčok, vianočných pupáčikov, šošovicovej polievky a kapra. Po večeri sa rodina

znova pomodliť a deti dostali malé darčeky. Potom prišli rodine vinšovať koledníci – žiaci 1. stupňa zo ZŠ Sľažany, ktorí zahrali Betlehenskú hru, zaspievali koledy a zavinšovali. Koniec predstavenia priniesol najdôležitejší kresťanský zvyk. Celá rodina spolu s koledníkmi sa vybrala do kostola na polnočnú omšu. Spolu s odbíjaním zvonov v sále nastala tma a ticho, len pri svetlách lampášov si všetci zaspievali pieseň Tichá noc. Nadšené tváre detí a lesknúce sa oči dospelých boli najväčším zadosťučinením nielen pre FS Rocháň, ale aj pre pracovníkov Domu MS v Nitre. Po predstavení nasledovala ochutnávka tradičných jedál. Deti si tu mohli pozrieť aj výstavu Z truhlice starých materi a ochutnať medovníčky, jablčka, obľátky s medom a cesnakom, vianočné pupáčiky, no tiež syrovníky a štedrák.

Posiedky v Sečovciach

V duchu známeho Štúrovho výroku: „My chytili sme sa do služby ducha, a preto prejsť musíme cestu života trnistú,“ sa koncom novembra v Sečovciach uskutočnili dve podujatia s názvom Posiedka so Štúrom, ktorými si Zemplínčania netradične pripomenuli dvojsté výročie od jeho narodenia a stosedemdesiat rokov od založenia Slovenských národných novín. Podujatie zorganizovalo mesto Sečovce v spolupráci s MO MS, OMM v Sečovciach a Maticou slovenskou

pri príležitosti Roka Ľudovíta Štúra. V priestoroch tamojšieho Mestského duchovného života v čase formovania moderných národov, výraznou autoritou v procese jazykového zjednotenia Slovákov, dôležitým ohniskom v reťazi kontinuálneho vývinu slovenčiny od čias rozpadu praslovančiny. Študentov zaujala jazykovedná interpretácia štúrovčiny v porovnaní s neskoršou hodžovsko-hattalovskou úpravou. Prítomná bola aj predsedníčka Jazykového odboru Matice sloven-

daktor SNN M. Smolec s členmi Mladej Matice a pedagogickým zborom stredných škôl v Sečovciach.

Podľa živých ohlasov sa Posiedka so Štúrom vydarila nad očakávanie. Mládež sa blysla nevšednou pozornosťou, presnými odpoveďami, ale aj zvedavými otázkami. J. Šimonoviča za strhujúci prednes aj zasvätené slová o vývine slovenčiny a správcu Matice a šéfredaktora SNN Maroša Smolca za bezprostredný komentár o vývine periodika a mnohé zaujímavosti o ňom a jeho tvorcach odmenili žiaci a študenti vďačným potleskom.

Ingrid LUKÁČOVÁ

Do hĺbok života a diela

V Tekovskej knižnici v Leviciach prednášal o Ľudovítovi Štúrovi študentom stredných škôl, pracovníkom knižnice aj záujemcom z mesta prof. PhDr. Juraj Glovňa, CSc., z Katedry slovenského jazyka nitrianskej Filozofickej fakulty.

V prednáške Život a dielo Ľudovíta Štúra v kontexte slovenského národného obrodenia vyzdvihol L. Štúra ako spolutvorcu novej koncepcie slovenského národa, ktorá spočívala v jedinečnosti, samostatnosti a rovnopráv-

ností s ostatnými európskymi národmi. Štúr bol identifikačnou osobnosťou slovenského duchovného života v čase formovania moderných národov, výraznou autoritou v procese jazykového zjednotenia Slovákov, dôležitým ohniskom v reťazi kontinuálneho vývinu slovenčiny od čias rozpadu praslovančiny. Študentov zaujala jazykovedná interpretácia štúrovčiny v porovnaní s neskoršou hodžovsko-hattalovskou úpravou.

Prítomná bola aj predsedníčka Jazykového odboru Matice sloven-

skej PaedDr. Renáta Hlavatá, PhD., ktorá informovala o aktivitách odboru aj katedry v Roku Ľudovíta Štúra. Na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa vyšlo nedávno súborné vydanie Štúrovho jazykovedného diela, ktoré pripravil kolektív pod vedením prof. Dr. Ľubomíra Kralčáka, PhD. Takmer 600-stranové kompendium zachováva autentickejšť Štúrových textov, ktoré sú zoradené podľa tematického princípu v siedmich kapitolách, v ôsmej časti sú prílohy.

(mm)

Štúra a štúrovcov spoznávali zážitkovými aktivitami Netradičný Štúrfest v Martine

Štúrfestom si jubileum nášho veľikána pripomenulo vyše štyristo žiakov Gymnázia Jozefa Lettricha v Martine. Prostredníctvom zážitkových aktivít si žiaci sprítomnili osobnosti celej generácie štúrovcov a objavovali stopy a svedectvá ich činnosti v súčasnosti. Zisťovali, že Štúrova podoba jednotnej slovenčiny je nielen bohatý a lubozvučný jazyk, ale aj vzácny klenot nášho národa. Prostredníctvom rôznych aktivít pochopili, že Dobšinského rozprávky milujú celé generácie, že Bottovu Žltú faliu obdivujú primáni, ale nie je cudzia ani maturantom, že Sládkovičova Marina je navždy symbolom hľbokej lásky a úcty k žene, že Chalupkove a Kráľove básne burcujú aj dnes. V náročných a takmer profesionálnych debatách zas ukázali, že Štúrova obetavosť, rozhodnosť

a zaujatnosť pre národ sú príkladné a nasledovateľné aj v súčasnosti.

Tí najmladší žiaci – primáni a sekundáni – objavovali príslovia a porekadlá, zisťovali, čo sa zmenilo v slovenčine od čias romantizmu, dramatisovali rozprávky a absolvovali literárne potulky Turcom a Slovenskom pomocou tabletov. Terciáni a kvartáni prejavili svoje schopnosti a nadšenie vo výtvarnej dielni, porovnávali príslovia a porekadlá v slovenčine a angličtine a nezabudli ani na stopy a vplyvy štúrovcov v hudbe.

Do podujatia sa zapojili aj žiaci kvinty a sexty. Tých čakali najnáročnejšie úlohy. Prostredníctvom exhibičných debát sa vyjadrovali k súčasnému daniu v imitácii Hydeparku pod názvom Štúrpark. Hľadali a objavovali zabudnuté stopy osobnosti v pobočke Turčianskej knižnice

a mapovali vplyv žien na tvorbu známých romantických básnikov. V novinárskej dielni pripravovali na vydanie Štúrovskje gimletoviny, ktoré sa stanú prílohou najnovšieho čísla školského časopisu Gymlet. Prácu novinárov amatérov podporili i vzácní hostia: Mgr. Viliam Komora, PhD., poradca predsedu Matice slovenskej, a Mgr. Zuzana Bukovenová, redaktorka revue pre mladú literatúru, umenie a spoločnosť Orol tatranský. Nevšedným spostením celého podujatia bolo oživenie známeho obrazu Štúra, Hurbana a Hodžu u Hollého v stvárnení študentov Gymnázia J. Lettricha. Celé podujatie sprevádzal humor, smiech, dobrá nálada, spev a vtipné komentáre. Nuž, škola nemusí byť iba nudná...

Eva KUKOVÁ

PRIPOMÍNAME SI

12. decembra

– pred sto štyridsiatimi rokmi sa narodil katolícky biskup Karol Kmeťko (1875 – 1948), pokračovateľ myšlienky S. Jurkoviča v zakladaní svojpomocných družstiev, signatár Martinskej deklarácie

– dvadsaťpäť rokov čo sa česká politika usilovala uchovať unitárnu federáciu; vo Federálnom zhromaždení sa schválil v roku 1990 zákon, podľa ktorého štátnu suverenitu vlastní federácia a jej zákony sú nadradené zákonom republík

13. decembra

– pred sto dvadsiatimi rokmi zomrel deväťdesiatpäťročný slovenský fyzik a vynálezca Štefan Anian Jedlík (1800 – 1895)

14. decembra

– stodesať rokov čo v Žiline vznikla Slovenská ľudová strana, po SNS druhá národné orientovaná politická sila na Slovensku (1905)

– deväťdesiat rokov od narodenia Štefana Gejduru z Liptovskej Tepličky (1925 – 1988), profesora politológie na univerzite v Madride, člena vedenia Svetového kongresu Slovákov a Hnutia európskych federalistov, ktorí pripravovali vznik Európskej únie

– pred osemdesiatimi rokmi (1935) abdikoval prezident T. G. Masaryk a za svojho nástupcu navrhol Edvarda Beneša

15. decembra

– stopäťdesiat rokov od smrti významného národného buditeľa, evanjelického farára a Štúrovho priateľa Ctibora Zocha (1815 – 1865)

– životné jubileum má členka Spolku slovenských spisovateľov Mariana Komorová, autorka kníh pre mládež (Ty si moja pevná loď, Milión krokov do bezpečia, Jej veličenstvo dospelosť... a i.) a románov s biblickou tematikou

16. decembra

– pred sto šesťdesiatimi piatimi rokmi sa dokončilo železničné spojenie Viedeň – Bratislava – Budapešť (1850)

– stoštyridsať rokov od narodenia ev. farára Františka Klimeša (1875 – 1923), knihtačiara a vydavateľa; založil edíciu slovenskej prózy a poézie, tlačil časopisy Dennica, Cirkevné listy, Evanjelický kalendár a mnoho iných kníh a periodík

17. decembra

– dvadsaťpäť rokov od smrti opernej speváčky, sólistky Opery SND Anny Martvoňovej (1922 – 1990)

– šesťdesiatich piatich rokov sa dožíva emeritný gen. biskup evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku, univ. prof. ThDr. Július Filo, bývalý viceprezident Svetového luteránskeho zväzu v Ženeve, nositeľ najvyššieho štátneho vyznamenania Pribinovoho kríža I. st., člen Spolku slovenských spisovateľov a autor štúdií a diel s humanitnou tematikou

18. decembra

– stoosemdesiat rokov čo sa narodil jazykovedec a národovec prof. František Mráz (1835 – 1884), autor učebníc slovenčiny a latinčiny, mecén divadla v Liptovskom Mikuláši, spoluzakladateľ Matice slovenskej

– pred osemdesiatimi rokmi (1935) parlament zvolil za prezidenta Dr. Edvarda Beneša; rozhodli o tom aj hlasy hlinkovcov, Beneš im sľúbil, že do roka získa Slovensko autonómiu

(jč)